

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı
Hareket ve Antrenman Bilimleri Bilim Dalı

**ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON
MERKEZLERİNDE ÇALIŞAN EĞİTİMCİLERİN
ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARININ
İNCELENMESİ
(İSTANBUL, BEYLİKDÜZÜ ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Sevda DOĞAN ÖZDEMİR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Taner ATASOY

İstanbul – 2021

TEZ TANITIM FORMU

- Yazar Adı Soyadı** : Sevda DOĞAN ÖZDEMİR
- Tezin Dili** : Türkçe
- Tezin Adı** : Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Eğitimcilerin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (İstanbul, Beylikdüzü Örneği)
- Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Anabilim Dalı** : Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı
- Tezin Türü** : Yüksek Lisans
- Tezin Tarihi** : 13.07.2021
- Sayfa Sayısı** : 83
- Tez Danışmanı** : Dr. Öğr Üyesi Taner ATASOY
- Dizin Terimleri** : Engelli, öğretmen, özel eğitim, rehabilitasyon, tutum
- Türkçe Özet** : Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi ve Eğitimcilerin engellilere yönelik olumsuz düşünceler ölçüt olarak ele alındığında eğitimcinin “cinsiyet, yaş, maddi durum, iş tecrübesi, ailede engelli olup olmama durumu” Bu kavramların önemi dikkate alınarak araştırmanın amacı belirlenmiştir.
- Dağıtım Listesi** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Sevda Doğan ÖZDEMİR

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı

Hareket ve Antrenman Bilimleri Bilim Dalı

**ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON
MERKEZLERİNDE ÇALIŞAN EĞİTİMCİLERİN
ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARININ
İNCELENMESİ
(İSTANBUL, BEYLİKDÜZÜ ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Sevda DOĞAN ÖZDEMİR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Taner ATASOY

İstanbul – 2021

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sevda DOĞAN ÖZDEMİR

/ / 2021

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sevda DOĞAN ÖZDEMİR' in Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Eğitimcilerin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (İstanbul, Beylikdüzü Örneği) adlı tez çalışması jürimiz tarafından Antrenörlük Eğitimi anabilim dalı, Hareket ve Antrenman Bilimleri bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza
Başkan _____
Prof. Dr. Nurettin KONAR

İmza
Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Taner ATASOY
(Danışman)

İmza
Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Aydın PEKEL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

/ / 2021

İmzası
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi ve eğitimcilerin engellilere yönelik olumsuz düşünceleri ölçüt olarak ele alındığında eğitimcinin “cinsiyet, yaş, maddi durum, bölümü, iş tecrübesi, ailede engelli olup olmama durumu” Bu kavramların önemi dikkate alınarak araştırmanın amacı belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul ilindeki Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ilinin Beylikdüzü ilçesindeki Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışıp araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllü 55, kadın ve 149, erkek olmak üzere toplam 204, eğitimci oluşturmuştur.

Araştırmada, kişisel bilgi formu ve Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) kullanılmıştır. Anketler elektronik ortama aktararak katılımcıların soruları cevaplaması sağlanmıştır. Bu ölçekte 20 madde bulunmaktadır. Altılı likert tipi olan bu ölçekte 2, 5, 6, 11 ve 12 numaralı maddeler ters puanlanmaktadır. Kişisel bilgi formu ve e-öğrenmeye yönelik tutum ölçeğinden elde edilen veriler IBM SPSS 25,0 paket programına girilmiş ve analizler bu program aracılığı ile yapılmıştır. Veriler normal dağılım göstermemektedir. İstatistikî işlem olarak araştırma amacı doğrultusunda oluşturulan hipotezleri test etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis-H analizlerinden faydalanılmıştır.

Araştırma sonucunda, katılımcıların cinsiyet, mezun olunan bölüm ve hizmet alanı değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu, mesleki tecrübe ve ailede engelli birey olup olmama durumu değişkenlerine göre ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, öğretmen, özel eğitim, rehabilitasyon, tutum

SUMMARY

The "gender, age, status, job scope, absence" status of the educator, which is considered as evaluations regarding the approaches of the educators working in Special Education and Rehabilitation towards the recipients and the interests of the educators towards the disabled, is generally aimed at the objectives aimed in this subject. The universe of the research consists of educators working in Special Education and Rehabilitation centers in Istanbul. The sample of the study consisted of a total of 204 educators, 55 female and 149 male, who volunteered to work in the Special Education and Rehabilitation centers in Beylikdüzü district of Istanbul and agreed to participate in the research.

Personal information form and Attitudes towards Persons Affected by Disability Scale (YEKYTÖ) were used in the study. The questionnaires were transferred to the electronic environment and the participants were enabled to answer the questions. The scale used in our research; Yüker et al. The "Attitudes Towards Disabled" Person Scale (ATDP) form developed by Özyürek (1978) was translated into Turkish by Özyürek (1978), and its validity and reliability studies were carried out. There are 20 items in this scale. Items 2, 5, 6, 11 and 12 are reverse scored in this six-point Likert-type scale. The data obtained from the personal information form and the attitude scale towards e-learning were entered into the IBM SPSS 25.0 package program and the analyzes were made through this program. The data do not show normal distribution. As a statistical procedure, Mann Whitney U and Kruskal Wallis-H analyzes were used to test the hypotheses created for the purpose of the research.

As a result of the research, a statistically significant difference was found according to the variables of the participants' gender, department graduated and service area. No statistically significant difference was found according to the variables of age, income level, education level, professional experience and whether there is a disabled person in the family.

Keywords: Disabled, teacher, special education, rehabilitation, attitude

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL BİLGİLER

1.1 Eğitim Kavramı	5
1.1.1 Eğitimin Amaçları	5
1.2 Özel Eğitim Kavramı	6
1.2.1 Özel Eğitimin Temel İlkeleri.....	6
1.2.2 Özel Eğitimin Amaçları.....	7
1.2.3 Özel Eğitim Gerektiren Bireylerin Belirlenmesi.....	8
1.2.4 Türkiyede Özel Eğitim	10
1.2.5 Türkiyede Özel Eğitimin Tarihçesi	10
1.2.6 Özel Eğitim Uygulamaları.....	12
1.3 Engel ve Engellilik Kavramları.....	13
1.4 Engelliliğin Nedenleri	14
1.4.1 Doğum Öncesi	14
1.4.2 Doğum Sırası	14
1.4.3 Doğum Sonrası	15
1.5 Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Eğitimindeki Amaçlar.....	16
1.6 Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireyler	16
1.6.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	16
1.6.2 Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Bireyler.....	17
1.6.3 Dil Ve Konuşma Güçlüğü Olan Bireyler	22
1.6.4 İşitme Yetersizliği Olan Bireyler	23
1.6.5 Görme Yetersizliği Olan Bireyler	24
1.6.6 Bedensel Yetersizliği Olan Bireyler.....	24
1.6.7 Diğer Engel Grubunda Olan Bireyler.....	25
1.7 Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Sınıflandırılması	27
1.7.1 Psikolojik Sınıflandırma	27
1.7.1.1 Hafif Derece	27
1.7.1.2 Orta Derece	27
1.7.1.3 Ağır Derece	28
1.7.2 Eğitsel Sınıflandırma	28

1.7.2.1 Eğitilebilir Bireyler	28
1.7.2.2 Öğretilebilir Bireyler	28
1.8 Tutumun Tanımı	29
1.8.1 Tutumun Oluşması ve Değişmesi.....	29
1.8.2 Tutumu Oluşturan Öğeler.....	30
1.8.2.1 Zihinsel Öğeler	30
1.8.2.2 Duygusal Öğeler.....	30
1.8.2.3 Davranışsal Öğeler	30
1.9 Tutumun İşlevleri	31
1.9.1 Tutumun Anlama Veya Bilgi İşlevi	31
1.9.2 Tutumun İhtiyaçları Giderme İşlevi	31
1.9.3 Tutumun Egoyu Savunma İşlevi	31
1.9.4 Tutumun İçsel Değerlerin Yerine Getirilme İşlevi.....	32
1.10 Engellilere Yönelik Tutumlara Kuramsal Bakış	32
1.10.1 Sosyal Kimlik Kuramı	32
1.10.2 Otoriter Kişilik Kuramı	32
1.10.3 Gerçekçi Çatışma Kuramı	33
1.10.4 Temas Kuramı	33
1.10.5 Dolaylı Temas Teorisi	35
1.10.6 Kültürel ve Dini Açıklamalar	35
1.11 Öğretmen Tutumları.....	36

İKİNCİ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli	37
2.2 Evren ve Örneklem	38
2.3 Verilerin Toplanması	39
2.4 Veri Toplama Araçları	39
2.4.1 Kişisel Bilgi Formu	39
2.4.2 Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ)	39
2.5 Verilerin Analizi.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. Araştırma Bulguları	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ	46
ÖNERİLER	52
KAYNAKÇA	54
EKLER	66
ÖZGEÇMİŞ	69

KISALTMALAR

AAIED	:	AmerikaEngelliler Derneği
AAMD	:	Amerika Zihinsel Engelliler Birliği
APA	:	Amerika Psikiyatri Birliği
BM	:	Birleşmiş Milletler
BSM	:	Bilim ve Sanat Merkezi
ÇDP	:	Çocukluğun Dezintegratif Bozukluğu
EDP	:	Engelliler Destek Programı
EEG	:	Elektroensefalografi
IQ	:	Zekâ Puanı
KHK	:	Kanun Hükümünde Kararname
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
MR	:	Mental Retardasyon
NDA	:	Gizlilik Sözleşmesi
RAM	:	Rehberlik Araştırma Merkezi
TDK	:	Türk Dil Kurumu
WHA	:	(World Healt Assembly) Dünya Sağlık Örgütü
YGB	:	Yaygın Gelişimsel Bozukluk
YÖK	:	Yüksek Öğretim Kurulu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	37
Tablo 2.2. Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Güvenirlilik Analizi Sonuçları	40
Tablo 2.3. Ölçeğin Çarpıklık-Basıklık ve Kolmogorov-Smirnov Testi Anlamlılık Düzeyi Sonuçları.....	41
Tablo 3.1. Katılımcıların Engellilere Yönelik Tutum Ölçeğine Verdiği CevaplarınBetimsel Analizi	42
Tablo 3.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	42
Tablo 3.3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	42
Tablo 3.4. Katılımcıların Gelir Düzeyine Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	42
Tablo 3.5. Katılımcıların Bölümlerine Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	43
Tablo 3.6. Katılımcıların Hizmet Alanına Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	43
Tablo 3.7. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	44
Tablo 3.8. Katılımcıların Mesleki Tecrübelerine Göre Engellilere Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi.....	44
Tablo 3.9. Katılımcıların Ailede Engelli Birey Olma Durumuna Göre Engellilere YönelikTutumlarının Değerlendirilmesi.....	44

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılmasında çok kıymetli yönlendirme ve düşünceleri ile katkı sağlayan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Taner ATASOY'a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yüksek lisans eğitim sürecimde bana çok değerli bilgiler kazandıran Gelişim Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu akademik kadrosu ile çalışmama katkıda bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri kurucuları ve öğretmenlerine şükranlarımı sunarım. Bu süreçte bana destek olan Beden Eğitimi Öğretmeni Bilgen DOĞAR'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Engelli bireylere yönelik “yetersizlik ve kusurlu oldukları” gibi düşünceler onlara karşı kişisel tutumlarımızı şekillendirir. Toplumumuzda da var olan mevcut dışlama, acıma tutumları engelli bireyin refah bir hayat sürdürmesine ve sosyal alan imkânlarından yararlanmalarına engel olduğu düşünülmektedir. Onlara yaşamını kolaylaştırıcı bir şeyler yapılmalı ve her şeyden önce doğru bir tutum ile duygularını onarılmalıdır. Bu konuda en büyük görev başta eğitimcilerdir. Öncelikle özel eğitim alanında çalışan eğitimcilerin engelli bireylere karşı olumlu bir tutum geliştirmeleri ve onların toplumsal kabullerinin gerçekleşmesi için farkındalık yaratıp bu konuda öncü olmaları gerekmektedir.

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde özel gereksinimli bireyler için kullanılan araç-gereçler, uygulanan metotlar ve çalışan personeller özel gereksinimli bireylerin yeteneklerini keşfetmeyi, yeterliliklerini, meslek kazandırmayı ve onların yaşama hazırlanmalarını sağlar. Aynı zamanda bu bireylerin toplumsal rollerinin oluşmasında ve bununla birlikte çevresine uyumlu, insan ilişkileri kurup iş birliğine dayalı çalışabilen bir kişi olarak yetiştirilmesine de destek olmaktadır (Karaca ve ark. 2016).

Kişinin çocukluk ve olgunluk dönemi arasında oluşup çalışma hayatına kadar getirdikleri tutum ve davranışlarının oluşmasında öğretmenlerin etkisi bulunmaktadır(Çolak ve Çetin, 2014).Eğitimcilerin tutumları öğrencileri etkileyen en önemli kişilik özelliklerinden biridir. Eğitimcilerin okul etkinliklerine ve öğrenciye yönelik göstermiş olduğu tutumlar öğrencinin öğrenme ve kişilik gelişimine etki göstermektedir. Öğretmenlerin son 25 yıl içinde yapılan araştırmalarında okul etkinliği ve öğrenciye yönelik tutumlarının güvenilir bir şekilde ölçülebileceğini kanıtlamaktadır (Küçükahmet,1976). Bireylerin davranışlarının oluşması sadece tutuma bağlı değildir. Tutum, davranışları etkileyip aynı zamanda davranışlardan etkilense de bu davranışın tek öncülü olmayıp, davranışın oluşmasına sebep olan yollardan birisidir (Fishbein ve ark.1980).

Engellilerin normal gelişim gösteren akranları gibi yaşantı sağlayabilmeleri ve toplumla daha çok kaynaşmaları ülkemizde son yıllarda yapılan özel eğitim alanındaki çalışmaların gelişmesiyle birlikte artış göstermektedir (Şahin ve

Güldenöğlu, 2013).

Araştırmanın Amacı

Yapmış olduğumuz çalışmada zel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi ve bazı değişkenlere (cinsiyet, yaş, maddi durum, iş tecrübesi, mezun olduğu bölüm, ailede engelli birey olup olmama durumu) göre engelli bireylere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın nemi

Yapılan alışma İstanbul ili Beylikdüzü ilçesindeki zel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde alışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları incelenerek engellilere bakış açısı ile ilgili eğitimcilere yeni bilgiler kazandırıp engellilerin farkındalığın oluştuğu bir ortamda yaşamalarını sağlamak, onların daha iyi seviyelere gelmeleri için tavsiye ve öneriler belirlemektir.

Araştırmanın Problemi

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere yönelik tutumları arasında farklılık var mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarında yaşlarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarında maddi durumlarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelliye yönelik tutumlarında iş tecrübelerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelliye yönelik tutumlarında ailelerinde engelli birey olup olmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelliye yönelik tutumlarında bölüm mezuniyet durumlarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelliye yönelik tutumlarında çalıştıkları kurumlardaki hizmet alanına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelliye yönelik tutumlarında eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Hipotezleri

- 1. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarında anlamlı farklılıklar vardır.
- 2. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile bu eğitimcilerin cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- 3. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile bu eğitimcilerin eğitim durumları arasında anlamlı farklılık vardır.
- 4. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile bu eğitimcilerin yaşları arasında anlamlı farklılık vardır.
- 5. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile kendi ailelerinde engelli birey olup olmama durumu arasında anlamlı farklılık vardır.
- 6. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelliye yönelik tutumları ile kendi iş tecrübeleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- 7. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile bu eğitimcilerin çalıştıkları kurumlardaki hizmet birimleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- 8. Hipotez.** Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile bu eğitimcilerin maddi durumları arasında anlamlı farklılık vardır.

9. Hipotez. Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumları ile bu eğitimcilerin mezun oldukları bölümlerin engelli bireye yansması arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırmanın Varsayımları

- Araştırmadaki katılımcıların oluşturduğu örneklemin, evreni temsil edebilecek yeterlilikte olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmadaki değişkenleri ölçmek için kullanılan veri ölçüm araçları istenilen bulguları elde etmek bakımından uygun, geçerli ve güvenilir bir anket olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmada katılımcıların anketlere vermiş olduğu yanıtların kendileri açısından yansız, geçerli ve güvenilir yanıtlar olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırmaya katılan örneklem gurubu, İstanbul Beylikdüzü ilçesindeki Özel eğitim merkezlerinde çalışan eğitimciler ile sınırlı tutulmuştur.
- Araştırmada kullanılan ölçekler ölçeğin ölçtüğü nitelikler ile sınırlandırılmıştır.
- Katılımcıların uygulanan ölçeklerdeki sorulara verdiği cevapların doğruluğu ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1 Eğitim Kavramı

Eğitim ile ilgili birçok tanım yapılabilir. Bazı bilim insanları eğitimi farklı şekillerde tanımlamışlardır. Eğitim düzeni bireylerin amaçlarına ulaşım istendik davranışlarının oluşmasını sağlar(Kızılloluk,2002). Ertürk,(2016) ise toplumumuzda eğitimin en benimsenen tanımlarından birini yapmıştır. Bu tanıma göre eğitim “bireyin öz deneyimi aracılığıyla isteyerek farklılıklar yaratma süreci” olduğunu ifade etmiştir.

Bir başka tanım olarak eğitim, kişiyi hedeflerine götürme sürecidir. Bu süreçte kişinin öğrendiği bilgiler ve benimsediği değerler yoluyla kişiliğinde değişimler meydana gelir. Eğitimin en önemli boyutu okul sürecinde geçer. Eğitim denilince sadece okul düşünülmemelidir. Bireylerin meslek edinmeleri içinde birtakım eğitim kurumları mevcuttur. Bunlar dışında eğitim ailede,camide,iş yerinde,askerde ve insanların oluşturduğu çeşitli gruplarda da vardır (Taşçı,2019).

1.1.1 Eğitimin Amaçları

Sosyal yönden sağlıklı olmak ve toplumsal uyum sağlayan bireyler yetiştirmek eğitimin genel amaçlarıdır (Yeşilyaprak, 2003, s. 2-3). Bu amaçları ayrıntılı olarak üç başlık altında incelemek mümkündür.

1.1.1.1 Siyasal Amaçlar

Toplum ve toplumsal yapılar zaman içerisinde sürekli değişim göstermektedir. Bu değişim devrim ve rejim varyasyonlarının olduğu dönemlerde daha hızlıdır. Değişimleri oluşturan nedenler ve değişimin sonuçları her toplumda farklılık gösterebilir. Toplumsal değişimin etkenlerinden biriside eğitimidir ve toplumlarda yarattığı etkinin değişimler arasındaki önceliği de her toplumda farklılık gösterir(Eserpek, 1978, s. 125).

1.1.1.2 Kültürel-Toplumsal Amaçlar

İnsanlar duygu, düşünce, beceri ve yeteneklerini genellikle bağlı buldukları toplum ile geliştirme olanağı bulurlar. Bireyin toplum içerisinde bu imkânları gerçekleştirebilmesi ancak eğitim sürecine girip psiko-motor, kognitif ve duyuşsal anlamda gelişimi ile gerçekleşir. Bu durumda eğitim bireyin sosyalleşme sürecinde denilebilir. İnsanların toplumsal kabul görülen değerlere sahip olması ile toplumsallaşma gerçekleşir. Bu bakımdan toplumdaki insanların istendik davranışları o toplumda var olan değerlerden ortaya çıkar ve buda toplumun bazı temel değerlerine davranışların uygunluğu, davranışların toplumsal değerler konusunda bir ölçüt olduğunu ortaya koyar (Sönmez, 2012, s. 64-65).

1.1.1.3 Ekonomik Amaçlar

Eğitimin temelini insanlar oluşturur. Konusu insan olan diğer bir bilim dalı da ekonomidir. Eğitim ile ekonomi birbiri ile dolaylı olarak bağlantılıdır. Ekonomiye göre eğitimin amacı bir mesleğin gerektirdiği yeterlilikleri öğretip üretken bir birey olmasını sağlamaktır. Eğitim kalkınmanın en önemli amaçlarından biridir. Çünkü kalkınma için eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa kişi yaşadığı topluma o kadar fayda sağlar. Bir başka tanım olarak eğitim; toplumsal verimi arttıran ve kişinin yeteneklerini geliştirebildiği, sosyal eşitliğin oluşumunu sağlayan bir araçtır. Eğitimin amacı bireylerin meslek sahibi olması, toplumsal uyumu ve kendi yetenekleri doğrultusunda kendisini geliştirmektir (Polat, 2007).

1.2 Özel Eğitim Kavramı

Bedensel, sosyal ve zihinsel olarak normal gelişim gösteren bireylerden farklı gelişen bireylerin eğitilmesine yönelik olan çalışmalar özel eğitim olarak adlandırılmaktadır (Özsoy ve ark.1988).Özel eğitim farklı gelişim gösteren bireylerin gelişimini destekleyen onların eksikliklerinin birer engel haline gelmemesine yardımcı olan bir eğitim sürecidir (Ataman,2005).

1.2.1 Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Türk Milli Eğitimi'ni düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede yer almaktadır.

- Özel gereksinimli bireyler mevcut yetenek ve yeterlilikleri ölçüsünde özel eğitimden yararlandırılır.
- Bireyin özrünün erken tanınması ve eğitime erken başlamasının gelişimini olumlu yönde etkileyen önemli bir husustur.
- Özel gereksinimli bireyleri buldukları sosyal çevreden ayırmadan özel eğitim hizmetleri planlanıp yürütülür.
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitsel durumları göz önüne alınıp özel eğitimin amaçlarına ve öğretim yöntemlerine uyarlamalar yapılarak akranlarıyla beraber eğitilmeleri ön görülür.
- Özel gereksinimli bireylerin tüm eğitimlerinin aralıksız devam etmesi için onları rehabilite eden tüm özel eğitim kurum ve kuruluşları ile iş birliği yapılır.
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim programları geliştirilip bu programların bireyselleştirilip uygulanması esastır.
- Özel gereksinimi olan bireylerin ailelerinin tanılamadan başlayıp eğitimin tüm aşamalarına katılıp söz sahibi olmaları gerekli görülür.
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesi adına özel eğitim ile ilgili gönüllü kuruluşların katılımı önemlidir.
- Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireylerin okul ve okul dışındaki eğitimlerinin bir bütünlük içerisinde planlanmasını öngörür.

1.2.2 Özel Eğitimin Amaçları

Özel eğitim, Türk Millî Eğitimi'nin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin(Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006).

- Toplumsal rollerini gerçekleştirip başkaları ile ilişki kurabilen onlarla uyum ve işbirliği içinde çalışabilen, üretici bir insan olarak yetişmelerini,

➤ Toplumsal yaşam becerilerini geliştirmelerini ve toplum içinde bağımsız bir birey olarak yaşamalarını,

➤ Özel eğitime ihtiyacı olan kişilere uygun eğitim yöntemleri, personel ve araç-gereç kullanarak yeteneklerini üst düzeye taşıyıp hayata ve uygun meslek alanlarına hazırlanmalarını amaçlar.

Anonim, (2013) Özel eğitim ile engelli bireylerin sosyal yaşama adapte olması için engelli haklarına yönelik ulusal bir sözleşme yapılmıştır. BM (Birleşmiş Milletler) Genel Kurulu'nda 13 Aralık 2006 yılında kabul edilip 3 Mayıs 2008 yılında Engelli Hakları Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Engelliler bu sözleşme ile evrensel geçerliliği olan haklar elde etmiştir ve bu sözleşmeye imza atan ülkelere sözleşmenin maddelerine uygun düzenlemelerde bulunma imkânı doğmuştur. Türkiye'de 5825 sayılı kanun ile Bakanlar Kurulu'nun 27.05.2009 tarih ve 2009/15137 sayılı kararı ile 3 Aralık 2008'de onaylanmıştır.

1.2.3 Özel Eğitim Gerektiren Bireylerin Belirlenmesi

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin özellikleri okuldaki öğretmenleri ve ailesi tarafından fark edilebilir. Bireyin engel türünün belirlenmesi onun neye ihtiyacı olduğunda ortaya çıkarmaktadır. Özel eğitime gereksinimi olan bireylerin tanısı iki şekilde konulabilir.

Tıbbi Tanılama: Farklı gelişim sebeplerinin klinik ortamda uzman sağlık ekiplerinin gözlemleri ile bireylerin bu gelişim farklılığından ne derece etkilendiğini ve tıbbi olarak ihtiyaçlarının ne olduğunu belirleyen süreçtir (Kulaksızoğlu,2003).

Eğitsel Tanılama: Özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından RAM (Rehberlik araştırma merkezi) da yapılan bireyin akranlarından eksik kalan gelişim alanlarının, yeterliliklerinin ve alması gereken eğitim önceliğinin belirlendiği süreçtir (Kulaksızoğlu,2003).

Aile ve öğretmenlerinin tanılama sürecinde yaptıkları gözlem çok önemlidir. Özel gereksinimli bireylerinde akranları gibi bireysel farklılıkları, yetenekleri ve zayıf olduğu bazı alanlar vardır. Türkiye'de özel eğitim kurumlarında, kaynaştırma sınıflarında halen beş farklı (üstün yetenekliler, zihinsel engelliler, görme engelliler, ortopedik engelliler, işitme engelliler) gruba özel eğitim düzenlemeleri yapılarak eğitim verilmektedir (Orhan, 2004).Akademik beceri ve yetenek olarak

akranlarından daha yüksek performans gösteren bireyler uzmanlar tarafından belirlenen (MEB,2005) üstün yetenekli bireylerin eğitimi BSM (Bilim ve Sanat Merkezi) de verilir ve bu merkezlerde bireyin var olan kapasitesini geliştirip farkına varması için ona birtakım programlar uygulanmaktadır.

Üstün yetenekli bireylerde mevcut bir eksiklik olmadığı halde bununla ilgili bir önlem alınmaz ise farklı problemler ortaya çıkabilir. Bu problemlerden birincisi kapasitesindeki gerilemedir. Üstün yetenekli çocuklar buldukları her ortamda diğer çocuklardan farklı olarak onay alma beklentileri daha fazladır. Bu durumun eksikliğinde ise akademik isteksizlik görülebilir. Üstün zekâlılar genellikle kendi istedikleri gibi davranış gösterirler. Bu davranışlarda aile ve toplumsal yaşama uyum sağlamasına engel olup bir sorun haline gelebilir.

Üstün yetenekliler daha fazla şey öğrenmek için sıklıkla soru sorarlar. Bu durum arkadaşları ve öğretmenleri ile sorun yaşamalarına ve toplumda inatçı, saygısız olarak görülmelerine neden olmaktadır (Ataman, 2012, s. 4-15).

Bu davranışlarından dolayı toplum içinde kabul görülmeyebilirler ve toplumda anlaşılamadıklarını düşünerek içlerine kapanabilirler. Bu sebeple üstün yetenekte ve zekâda olan kişilere göre eğitim yerleri planlanıp, aile ve eğitimcileri kendi aralarında işbirliği oluşturup eş zamanlı hareket etmelidirler. Üstün zekâlı kişiler normal eğitim kurumlarında bulunan programa uygunluk gösteremediklerinden yetersiz kalabilirler. Bunlardan ötürü çeşitli ve değişik çalışmalar desteklenerek bu kişilerin dertlerini dinleyip kendilerini ifade etmelerine olanak tanımak ve onlara yol göstermek, onların toplumsal yaşama uyum sürecini iyileştirecektir.

Özel gereksinimli kişiler kendilerine karşı olan olumsuz tutumların farkındadırlar ve yaşamlarının çoğu döneminde bu sıkıntı ile karşılaşacaklarını bilirler (Güven,1986, s.170). Özel gereksinimli bireyler genellikle kendilerine olan ilgi ve alaka konusunda beklentileri yüksek olduğundan yaşlıları ile yaptıkları etkinliklerde yetersiz kalırlar ya da hiç katılım göstermezler. Bundan dolayı bu kişilerin toplumsal hayata katılımlarını arttırmak amacı ile okulda ve sosyal yaşamlarında karşılaşılabilecekleri olumsuzlukların mümkün olduğunca ortadan kaldırılması gerekmektedir (Güven,1986,s.170).

Fiziksel yetersizliği olan bireyler bu eksikliklerinden ötürü olumlu olmayan durumlar yaşadıklarından sosyal yaşamlarında insan ilişkileri kurmakta güçlük çekerler. Bu bireyler akranları arasında olumsuz karşılanıp arkadaş seçiminde pek tercih edilmemektedirler (Tatar,1995,s.152).

İşitme yetersizliği olan bireylerin genellikle sınırlı ve saldırgan olmalarının sebebi kendilerini yeterli düzeyde ifade edemediklerinden kaynaklanmaktadır. İşitme alanındaki yetersizlikten ötürü günlük hayatta istedik düzeyde konuşma işlevini gerçekleştiremediklerinden sosyal çevreye uyum sağlamakta güçlük çekerler.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler yapılan çalışmalar incelendiğinde yaşamın çoğu alanında yetersiz kalmaları sebebi ile çevreye olumlu bir tavır göstermeyip arkadaşlık ilişkilerinde zayıf oldukları gözlemlenmiştir(Açıkgöz,1996).Bu bireyler toplumda kabul görülmeyip toplum tarafından desteklenmezlerse dışlanmışlık hissi ile depresyona girebilirler. Bu nedenle özel eğitime ihtiyacı olan bireyler toplumsal hayatlarını devam ettirebilmeleri için sosyal çevreden gelen yardım ve eğitim büyük önem taşımaktadır.

1.2.4 Türkiye’de Özel Eğitim

Özel eğitim, 1997’de 573 sayılı kanun hükmünde kararname ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 3.madde (b) fırcasına göre özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin öğretim gereksinimlerinin karşılanması amacıyla özel olarak planlanmış, yoğun program ve yöntemlerle engel grubunun çeşidine göre tasarlanıp okullarda eğitim olarak uygulanmaktadır.

Meyen, (1996)ise özel eğitimi, normal gelişim gösteren bebek ve çocuklardan farklı özelliklerde olanların, bireyselleştirilmiş eğitim programları ile onların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan tüm uygulamalar olarak tanımlamaktadır (Akçamete, 2009).

1.2.5 Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihçesi

Türkiye’de özel eğitim sektöründe yapılan çalışmalar çok eski tarihlerde görülmektedir. Enderun mektepleri, üstün zekâlı çocukların eğitimi olarak Osmanlı döneminde var olan ve tarihte bilinen dünyanın en eski örneğidir (Karacan, 2012). 1889’da Grati Efendi İstanbul Ticaret mektebi içinde görme ve işitme engellilerin

eğitim almaları için öncülük etmiştir. Burası görme ve işitme engelliler için özel bir okula çevrilerek 1912 yılına kadar eğitim verilmiştir. 1912 yılında kapatılıp kaynaklarda 1921 yılına kadar özel eğitim alanında bir gelişmeye rastlanmamıştır.1912 yılında İzmir’de “Özel İzmir Sağırlar ve Körler Müessesesi”adıyla bir okul açılmıştır. Bu okul Kurtuluş Savaşı döneminde açılmış ve İzmir’de bulunan görme engelliler okulunu 1923’te üstün zekâlı ve üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda, 1948 yılında İdil Biret ve Suna Kan Yasası kabulü ile bu bireylerin eğitimi yasal olarak güvence altına alınmıştır (Ataman,1997).

Psikolojik Servis Merkezleri 1955 yılında kurulup, Rehberlik Araştırma Merkezleri’nin temelini atıldığı bilgisine rastlanılmaktadır (Özsoy ve ark. 1992).Ankara’da 1955’te Yeni Turan ve Hıdırlık tepe İlkokullarındaki zihinsel engelli öğrenciler için özel eğitim sınıfları açılmıştır. Bu sınıflar şimdiki özel eğitim sınıflarının temelini oluşturmaktadır (Özsoy ve ark. 1992).

Özel Eğitim Hizmetleri, 1951’de Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitim hizmetlerine katılmıştır.2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’na göre 1983’te hazırlanan yönetmelikler ile başlamıştır.1980 yılında kurulmuş olan Özel Eğitim Genel Müdürlüğü,1983 yılında Genel Müdürlük, Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığına dönüştürülmüştür.

30 Nisan 1992 tarihli 3797 sayılı kanunda Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurularak bu birim Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetlerinin yönetilerek yaygınlaştırılmasından sorumlu olmuştur. Ülkemizde ise çocuklar genellikle zekâ testlerinden elde edilen puanlara göre psikolojik sınıflandırma ve eğitim ihtiyaçlarına göre de eğitsel sınıflandırma başlığı altında sınıflandırılırlar. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde, (2018) ise Hafif, Orta ve Ağır düzeyde zihinsel engelliler olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 1.1. Engellilerin Sınıflandırılması

Psikolojik Sınıflandırma (Zekâ Bölümü Puanları)		Eğitsel Sınıflandırma	Destek Türlerine Göre Sınıflandırma
70-50/55	Hafif	Eğitilebilir Olanlar	Aralıklı Destek Alanlar
35-50/55	Orta	Öğretilebilir Olanlar	Sınırlı Destek Alanlar
25-35/40	Ağır	Ağır Ya da Çok Ağır Olanlar	Yoğun Destek Alanlar
20-25 ve Altında Olanlar	Çok Ağır		Yaygın Destek Alanlar

Kısaca psikolojik sınıflandırma zekâ bölümünü esas alır ve daha çok psikoloji ve tıp alanında zihinsel yetersizliği tanılama amaçlı kullanılmaktadır. Eğitsel sınıflamada ise ön planda olan eğitsel ihtiyaçlardır ve bu yüzden psikolojik sınıflandırmaya göre daha esnektir. Bireyin toplumsal yaşamda ihtiyacı olan desteğin tür ve miktarı destek türlerine göre sınıflandırmada önemli yer tutmaktadır (Akalin, 2020,s.10-14.,Diken, 2008,s.409-447).

1.2.6 Özel Eğitim Uygulamaları

Gelişmekte olan ülkelerde farklı gelişim gösteren çocuklar normal gelişim gösteren akranları ile aynı okullarda sınırlamanın en az olduğu kaynaştırma ortamlarında eğitim almaktadırlar. Türkiye’de hafif, orta derecede yetersizliği olan çocukların 573 kanun hükmündeki kararname’de yaşlıları ile eğitimlerinin aynı kaynaştırma ortamında olması konusuna olanak tanıdığı için bu ortamda eğitim gören çocukların sayısının arttığı görülmektedir. Fakat özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitim ortamlarında onların yetersizliklerine göre farklılıklar vardır. Bu eğitim ortamları normal gelişim gösteren çocuklar ile olan eğitim ortamlarından başlayarak yatılı olan özel eğitim kurumlarına kadar gitmektedir. Aşağıda eğitim ortamlarının en az kısıtlayıcı olanından başlayıp en çok kısıtlayıcı olanına doğru sıralanmış eğitim ortamları verilmiştir.

Normal sınıf: Eğitimler genellikle normal sınıflarda verilir. Fakat mevcut zamanlarının %21 de destek özel eğitim alırlar. Çocuğun sınıf içinde ve dışında yaptığı tüm etkinlikler özel eğitim kapsamında değerlendirilir.

Kaynak Oda: Okul saatleri içinde öğrencilerin zamanlarının en az %21 en fazla %60 destek özel eğitime tabi tutulurlar. Özel eğitim dışında kalan zamanlarında da normal sınıfta öğretim görürler. Bunun diğer adı da yarı zamanlı kaynaştırma eğitimidir.

Ayrı sınıf (Özel Sınıf): Öğrenciler okulda geçen zamanlarının %60'ından fazlasını özel eğitim ve destek hizmetlerinin planladığı özel alt sınıflarda tam zamanlı alırlar. Normal sınıflardaki arkadaşları ile sadece boş zamanlarında kaynaşabilirler.

Ayrı Okul: Öğrenciler okul saatlerinin %60'ından fazlasını özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara yönelik olan ayrı okullarda özel destek eğitim hizmeti alırlar. Kendi akranlarıyla yalnızca okul saatleri dışında birlikte vakit geçirebilirler.(Yatılı olmayan fen liseleri, Görme engelliler, İşitme engelliler okulları)

Yatılı Okul: Öğrenciler okuldaki zamanlarının %100'ünü özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için kurulmuş yatılı kurumlarda, onlara özel geliştirilmiş eğitim programlarını yeterliliği olup yetiştirilmiş eğitimci ve personeller ile özel olarak yapılandırılmış öğretim ortamlarında alırlar.

Ev / Hastane: Öğrenciler ev veya hastane ortamında özel eğitimlerini alırlar (Ataman, 2005,s. 21-22).

1.3 Engel ve Engellilik Kavramları

➤ **Engel:** WHA (Dünya Sağlık Örgütü)'ne göre engellilik (handikap); kişilerin cinsiyet, sosyal-kültürel, yaş etkenlerine göre bir özür yada bozukluk sonucunda değişmesi ve normal yaşam sürdürememesidir.

Ünal ve Baran 2012'nin yaptığı tanımda engel; "kişinin yaşına, cinsiyetine ve sosyo-kültürel etkenlere bağlı olarak normal olan bir rolü gerçekleştirmesine engel olan eksikliklerdir". Günlük hayatında başkalarının yardımına ihtiyaç duymadan devam ettiren bireyler normal olarak kabul edilebilir.

Engelli sözcüğü, TDK (Türk Dil Kurumu) sitesinde “engeli olan, vücudunda eksikliği olan, özürlü” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Bu tanım engellilik ve engel kavramlarının büyük bir alana sahip olduğunu göstermektedir.

AAIED (Amerika Engelliler Derneği) engellilik tanımını, fiziksel ve psikolojik farklılıkların bireyin yaşam hareketlerinden bir kısmını (konuşma, öz bakım, hareket vb.) yeterli düzeyde yerine getirememesi şeklinde ifade edilmiştir (Hibbard, 2007).

DSÖ 1981 yılında engellilik kavramını aşağıdaki şekilde açıklamıştır.

➤ **Engellilik (Handikap):** Engellilik nedeni ile yaş, cinsiyet, sosyo-kültürel sebeplere bağlı olarak oluşan ve bireyin mevcut şartlarda yapabileceği işlevi yerine getiremeyip eksik yapma halidir. Eksik olan bu görev bir dönem değil tüm yaşantıyı etkisi altına almaktadır. Örneğin; fiziksel engelli bireylerde vücudun bir kısmı etkilenmiş gibi görünse de, yalnızca kısmi bir etki değil neden olduğu sonuçlar bireyin yaşamını etki etmektedir.

Şu şekilde sınıflandırılır;

1. Yönlendirmeye alakalı olan engellilikler,
2. Fiziksel bağımlılığa neden olan engellilikler,
3. Fiziksel Hareket ile alakalı engellilikler,
4. Toplumsal olma ve çözümcü düşünme ile alakalı engellilikler,
5. Ekonomik hayatını sürdürmesine engel olan engellilikler (EDP, 2020).

1.4 Engelliliğin Nedenleri

Engelliliğin sebepleri incelendiğinde bu sebeplerin büyük bir kısmının sakınılabılır ve önlenebilir olduğu görülmektedir. Engellilik oluşma nedeni ve kaynağına göre farklı kategorilerde sınıflandırılabilir.

Kaynağına göre olan gruplandırmada; doğumdan itibaren oluşan engellilik nedenleri olarak bazı genetik faktörler, akraba evliliği, hamilelik döneminde annenin yaşadığı travma, kullanılan ilaç, radyasyona maruz kalmak, geçirilen hastalık, tütün ve alkol bağımlılığı, yetersiz ve dengesiz beslenme gibi faktörler ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerin hepsi sakınılıp, önlenebilecek faktörler arasındadır (Koca, 2010).

1.4.1 Doğum Öncesi

Doğuştan genetik olan hastalıklar, akrabalar arasında olan evlilikler,kalıtsal,hastalıklar,kan uyuşmazlığı, annenin kronik rahatsızlıkları,eklem hastalıkları,gebelikdönemindegeçirilenenfeksiyonlar,(toksoplazma,suçiçeği,kızamıkçık, hepatit B, AIDS,annenin yaşı, ilaç kullanımı, radyasyon, annenin beslenme yetersizliği, stres gibi durumlar neden olabilmektedir (Yavaş, 1996., Akçalar, 2007).

1.4.2 Doğum Sırası

Doğumdan sonra bebeğin oksijensiz kalması, erken ve geç doğum, doğum sırasındaki uygulama hatası, doğum sırasında olan sebepler arasındadır (Yavaş ,1996., Akçalar, 2007).

1.4.3 Doğum Sonrası

Bebekte yüksek ateş,azalar,havale,sarılık,zehirlenme,bebekte kontrolsüz antibiyotik ve ilaç alımı, metabolik sorunlar, çevresel sebepler,yaşlılık ve annenin eğitim seviyesi,bebeğin bakımı engelliliğe neden olan doğum sonrasındaki nedenler arasındadır (Yavaş,1996., Akçalar, 2007).

Gelişmiş ülkelerde engelliliğe neden olan etmenler; bulaşıcı hastalıklar, sağlıksız beslenme, perinatal bakımda yetersizlik,kazalar ve yaralanmalardır.Bu sebepler tüm engellilerin %70'ini oluşturmaktadır (Yavaş, 1996., Akçalar, 2007).

Kişinin doğuştan veya doğum sonrasında engeline neden olabilecek durumlardan sonra bedensel,ruhsal,duygusal ve sosyal yeteneklerini farklı oranlarda kaybetmesi,bir takım yaşam işlevlerini yerine getirmeyi ve sosyal hayatlarını idame ettirmelerini zorlaştırmaktadır (Yavaş,1996., Akçalar, 2007).

Engellilerin toplumdaki konumu ve toplumun onlara bakış açısını etkileyen gelişmeler, sağlık ve insan tanımındaki farklılık ve insan haklarının sıklıkla gündem olmasıdır. Günümüzde bazı ülkelerin yaşam standartları bakımından engelli bireylerin engelli olmayan bireylere göre aralarındaki fark minimum seviyeye indirilmiş olsa da bazı ülkelerde toplumdan dışlanma söz konusu olmaktadır (Yavaş, 1996 ve Akçalar, 2007).

1.5 Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Eğitimindeki Amaçlar

- Toplumsal yaşamın gerektirdiği bir takım rolleri yerine getiren kişiler yetiştirmek,
- Kendi yaşamını bağımsız şekilde sürdürebilmeleri için sosyal yaşam becerilerini geliştirmek, bireyin yapabildikleri çerçevesinde, iş-meslek edindirme alanlarına ve yaşama hazırlamak.
- Düzenli ve sağlıklı beslenme için bir takım alışkanlıklar kazandırmak,
- Fiziksel ve psikolojik olarak kendine yetebilen bir insan olabilmek ve var olan yeteneklerini en faydalı biçimde kullanmak,
- Çevresel etkilerle bağımsızlıklarının engellenmesini, kötü amaçla kullanılmasına engel olacak tedbirleri almak,
- Sosyal olma, sosyal çevreye uyum sağlama, insan ilişkilerinde, oyunda, etkinlikte iş birliğine içerisinde olmak,
- Mevcut seviyesine göre öğrenme alışkanlığını sürekli hale getirmek,
- Refah yaşamın yollarını öğretmek,
- Ruh ve beden sağlığı iyi durumda olan özgür ve güven içerisinde yaşayabileceği seviyeye getirmek,
- Dilini iyi kullanabilen, ihtiyaçlarını bağımsız olarak başarabilir hale getirmek,
- Anayasanın gerektirdiği zorunlu ilköğretimi tamamlayıp topluma faydalı bir hale getirmek,
- Çıracılık yapabilecek düzeyde olanlara bu alanda kendini geliştirebileceği imkanları sağlamak (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, 2001., Özdoğan, 2000).

1.6 Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireyler

Her birey kendine özgü fiziksel, bilişsel ve duygusal bir yapıdadır. Bazı bireylerin ise duygusal, psiko-motor ve iletişim becerilerinde birtakım yetersizlik görülmektedir. Bu yetersizliklerden dolayı bireyler, akranlarının yararlandığı genel eğitim ortamlarından yararlanamayıp özel eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bireyler özel eğitime ihtiyacı olan bireyler olarak tanımlanmaktadır.

- Zihinsel yetersizliği olan bireyler
- Yaygın gelişimsel bozukluğu olan bireyler
- Dil ve konuşma bozukluğu olan bireyler

- İşitme yetersizliği olan bireyler
- Görme yetersizliği olan bireyler
- Bedensel yetersizliği olan bireyler
- Diğer engel grubunda olan bireyler

1.6.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Birbirinden farklı düzeylerde zihinsel geriliği olan kişilerdir. Zekâ geriliği (mental retardasyon) olanlar, Down Sendromu, Fenilketonürizekâ yetersizliğine sebep olduysa bu gruptadırlar.

Zihinsel engellilik, zihin hareketlerinde seviye olarak normalin altında ve zihinsel aktivitelerinde olması gereken bir takım alanlar (öz bakım, iletişim, ev hayatı, sosyalbeceriler, kendini kontrol etme, toplumsal yaşam) çoğunda yetersizlikler olması durumudur(Guillemve ark. 2008,s. 93).

AAMD (Amerikan Zihinsel Engelliler Derneği) Zihinsel engelliliğin ortaya çıkması genellikle bireyin 18 yaşından evvel olduğunu belirtmektedir ve zihinsel engelli bireyi şu şekilde tanımlamıştır, Zihinsel faaliyetlerin ortalamanın altında olması, ev yaşamı, öz bakım, soysal hayat, iş ve akademik çalışmaların en az ikisinde eksiklik görülen kişidir(Genç,2015,s. 93).

1.6.2 Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan Bireyler

YGB (Yaygın gelişimsel bozukluk) 0-3 yaş dönemde görülen dil, sosyal gelişim ve davranış alanlarındaki gelişimlerinde yetersizlik olan psikiyatrik bir bozukluktur. Bu bozukluk gelişim dönemlerinin tümünde çoğu alanı etkilemektedir. Zaman içerisinde kronik işlevsel bozukluklara sebep olur.1980’li yıllardan önce (APA) Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yapılan gruplamada çocukluk şizofrenisinin alt tipi kabul edilen YGB, 1994’te aynı birliğin 5 bozukluktan oluşan bir grup olarak yaptığı sınıflama ile günümüzde kabul edilen tanımına kavuşmuştur (Doğangün, 2008, s.157-174).

APA (Amerika Psikiyatri Birliği)’ninYGB (Yaygın gelişimsel bozukluk) dâhilinde ele aldığı bozukluklar;

- Rett Sendromu
- Çocukluğun Dezintegratif Bozukluk

- Asperger Bozukluğu
- Otizm
- Yaygın Gelişimsel Bozukluk (Atipik Otizm) şeklinde sıralanabilir.

YGB grubunda olan bu 5 bozukluk birbirine benzerdir fakat hepsinin kendine özgü ayırt edici özellikleri ve tanılama kriterleri vardır. Bu kriterler ile yaygın gelişimsel bozukluk türleri birbirine karıştırılmadan tanı ve tedavisini gerçekleştirmek mümkündür.

➤ **Rett Sendromu**

X kromozomuna bağlı dominant geçişli, kızlarda 10-15 binde 1 rastlanan, ilerleyen nöro-gelişimsel bir bozukluktur (Dunn ve ark. 2001, s.39-52). Yaşamın ilk 6 ayında normal bir doğum ve gelişim ile normal baş çevresi ölçüsüyle çoğu zaman mikrosefaliye sebep olacak şekilde baş çevresi ölçüsünün durması ile tanı koyulabilir.

Vokalizasyon, konuşma becerileri ve amaca yönelik el hareketleri gibi beceriler 3 ay ile 3 yaş arasında yok olur. Amaçlı el hareketlerinin yerini Rett sendromunda tipik olan yoğun, tekrarlayıcı ve stereotipik, el-kanat çırpma gibi el hareketleri takip eder (Aydın ve ark.2020,s.128-132).

➤ **Çocukluğun Dezintegratif Bozukluğu**

Çocukluğun dezintegratif bozukluğu (ÇDB) birkaç yıl devam edip normal gelişim sürecini takip eden zihinsel fonksiyonlarda yıkım, otizm gibi semptomlar ve edinilmiş dil becerisinde gerilemeyle kendini gösteren klinik bir sendromdur. Yaygınlık olarak 100.000’de 1 olarak görülmektedir. Cinsiyeti erkek olanlarda kızlara oranla daha çok rastlanmaktadır (Doğangün, 2008, s.157-174). Bu bozukluğun ortaya çıkışı 1908’de Theodor Heller’in 3-4 yaşına kadar normal gelişim gösterdikten sonra belirgin bir gerileme gözlemlenen vakaları tanımlamasında sonra ortaya çıkmıştır.

➤ **Asperger Sendromu**

Asperger bozukluğunda otizmden farklı olarak dil ve bilişsel gelişim yaş ile uyumlu, öz bakım ve sosyal becerilerde herhangi bir gecikme görülmemektedir. Motor sakarlık bu bozuklukta başattır ama tanıda gerekli değildir. Dil ve konuşma becerilerinde normal gelişim gösterip zekâ işlevleri normal olan ancak iletişim ve

sosyal becerilerde davranış anormallikleri ile açıklanan Asperger Sendromunun görülme oranı hakkında henüz net bilgiler bulunmamaktadır. Ancak her 10,000 çocuktan 1-2 çocukta görüldüğü ve erkeklerde 9 kat daha fazla görüldüğü varsayılmaktadır (Doğangün, 2008, s.157-174). Aspergersendromunun en belirgin özelliği sosyal etkileşim ve iletişim kuvvetlidir. Sürekli olan bozukluklar ise bireyin çevreye karşı ilgisinin az olmasından, gelişim sınırlılığı ve tekrarlayıcı örüntüde olmasından kaynaklanmaktadır (Akçalar, 2007).

Asperger sendromu ile alakalı alan yazın tarandığında görülen bilgiler otizmle benzer veya farklı olduğuna dair çıkarımlar ve birçok tartışmaya rastlanmaktadır. Birçok çalışmada otizm ve Asperger sendromunun benzer ve farklı özelliklerini araştırmaktadır.

Tantam, (1988) Asperger Sendromu ve otizm arasındaki farklılıklara aşağıdaki açılardan ele almaktadır:

- Sosyal etkileşim kurma isteğinde bir sıkıntı olmamasına karşın uygulamada güçlük çekmek,
- Sıklıkla sakarlık şeklinde adlandırılan davranışlarda bulunmak,
- Dilini konuşma diline göre ayarlama güçlüğü yaşama,
- Jest ve imik gibi sözel olmayan iletişim becerilerini kullanımda zorluk yaşama,
- Sınırlı ilgi alanına sahip olmak,

Tantam, (1988)'a göre bu özelliklerdeki otizm tanısı olan çocuklara Asperger sendromu tanısının konulması uygundur.

Gillberg, (1991), ise asperger sendromu ile ilgili bu altı özelliğin otizme benzemesinden ötürü bir kıyaslamada bulunmuştur. Gillberg kısaca iki sendromun birbirine çok yakın olduğunu belirtmiştir. Bazı çocukların erken çocukluk döneminde otizme ait özellikler gösterdiğini ve devamında Asperger sendromu ile alakalı tanıların ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bunun yanında Gillberg bazı otizm tanısı almış çocukların aynı zamanda Asperger sendromu tanısında alabileceğini belirtmiştir. Aynı şekilde Wing, (1991), Asperger sendromunu hafif düzey zihinsel engelden üstünzekâyaya doğru gelişen zihinsel bir yeteneği kapsadığını belirtmiştir. Ancak

otizmde zekâ gerektiren beceriler dışındaki becerilerde üstün olmaları Asperger sendromundan ayıran bir özelliktir.

➤ Otizm

Sosyal iletişim ve etkileşim yetersizliği, tekrarlayıcı davranışlar, bir takım ilgiler olarak kendini ön plana çıkaran nöro-gelişimsel bir rahatsızlıktır (APA,2013). Tıpkı diğer nörolojik rahatsızlıklarda olduğu gibi beynin farklı kısımlarında çeşitli derecede etkilenmeler olduğu varsayılmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda gelişim gerilikleri ve davranış problemleri görülebilmektedir (Attwood, 2004, Korkmaz 2003). Otizm spektrum bozukluğu genellikle erkeklerde kızlara oranla 5 kat daha fazla görülmektedir. Görülme sıklığı farklı kaynaklarda çeşitli ifadeler göstermekle beraber son yıllarda yapılan araştırmalara göre 1/16 olarak görülmektedir (Baio 2014).

Otizm yaşam boyu süren, algıda sınırlılık ve iletişimde yaşanan problem ile kendini gösteren yetersizlik durumudur. Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler göz kontağı kısa sürelidir yâda hiç yoktur. Sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerinde zayıftırlar ve adı ile seslendirildiğinde tepkisizdirler. Bazıları bir takım ses, ışık ve dokunuş, sıcak, soğuk gibi duyuusal hassasiyetleri vardır. Genellikle acıya duyarsız olurlar. Değişikliklere tepkileri yüksek olabilmektedir. Sabittirler sürekli aynı şeylerden hoşlanırlar. Saldırganlık ve davranış problemleri birçoğunda vardır. Bu kendine eşyalara veya karşısındaki kişiye karşı olabilmektedir.

Tehlikenin farkında değillerdir, yemek yeme bozuklukları olabilir yenilecek yiyecekleri yemeyip yenilmeyecek yiyecekleri yemek gibi, sözcük kullanımları kısıtlıdır ve genelde duydukları kelimeleri ve konuşulanları soru sorulunca aynı şekilde tekrar (ekolali) ederler.

İnsanlardan ziyade cansız nesnelere ilgileri vardır, ihtiyaçları ilk sıradadır, kutu, şişe, kapak gibi şeylere fazla bağlılık duyarlar ve bunlar ortadan yok olduğunda öfkelenirler, hayatları boyunca konuşmayı tercih edenlerde vardır.

Bisiklete dikkatsizce kullanırlar, dokunulmaktan hoşlanmayıp sıkı sarılmaktan hoşlanabilirler. El, kol, kanat çırpmaları vardı. Kendi etraflarında başları dönmeden döndükleri görülür, parmak ucu yürüyüşleri vardır, bazı otistiklerin kendilerine özgü rutinleri vardır; evden çıkmadan önce odaların kapılarını kapatmak gibi, dönen

nesneleri döndürmeyi seven otistiklerde vardır veya dönen nesneleri izleyen; bisiklet tekerleği, çamaşır makinesi, gibidir kısmı şarkı dinlemekten ve şarkı söylemekten hoşlanırlar.

Otizmi olan bireylerin diğer bireyler gibi duygusal gelişim gösterip tek farkı gelişimindeki geriliktir. İletişim kurarken konuşmayı tercih etmezler bunları anlatırken kişilerin elinden tutarak istedikleri şeye götürürler. Bazılarında uygun olmayan ortamlarda anlamsız gülmeler görülmektedir. Empati kurmak, duygu ve düşünceyi anlayıp anlamlandırmakta zorlanırlar. Taklit becerileri sınırlıdır (MEB,2015,s.18).

➤ Yaygın Gelişimsel Bozukluk

Atipik otizm ve otizm henüz arasındaki farklar bakımından tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Genel olarak otizm kalıcıdır ve hafiften düzeyden ağır düzeye doğru olma ifadesi iki kavramı ayırıcı nitelikte değildir. Literatür incelendiğinde atipik otizm yaygın gelişimsel bozukluklar yelpazesinde kabul edilmektedir. Tipik otizm; dil ve konuşmada görülen problemler, içekapanıklık, günlük yaşamda bir takım kurallara sert tepki verme gibi durumlarda göz önüne alınmaktadır. Bazı kişilik bozukluğu tipleri de atipik otizm ile alakalı olabilmektedir ama bazı farklılıkları vardır. Örneğin; otizm spektrum bozukluğu olan birey sosyal çevre ile ilişki kurmak istese de kuramaz (Özbey, 2005). Fakat çekingen bir kişiliğe sahip birey sosyal iletişimi bilmesine rağmen bu iletişimi kurmayı istemez.

APA (Amerikan Psikiyatri Birliği)'nin yeni sınıflandırma sisteminde (DSM-5) *“Mental bozuklukların tanısız veya sayımsız el kitabı ve zihinsel hastalıklar için bir tanı ölçütüdür. Amerikan psikiyatri birliği tarafından ilk defa 1952 yılında yayımlanmıştır”* anti-sosyal kişilik bozukluklarının tanısı 18 yaş sonrası konulmaktadır (APA, 2013).

Değişiklikte DSMIV-TR (Mental bozuklukların tanısız ve sayımsız el kitabı) de bulunan yaygın gelişimsel bozukluğu başlığı altında olan otizm, asperger sendromu ve yaygın gelişimsel bozuklukların tanı kriterleri birleştirilip tek tip otizm spektrum bozukluğu tanısı kullanılmaktadır (Özkaya, 2013). Rett sendromu genetik sebeplerden ötürü olduğundan bu tanı içerisinde yer almaz. Otizm tanısı almış kişiler arasında otizm tanısının sebep olduğu zorluklar ihtiyaç duyulan destek seviyesine

bağlı olarak bir derecelendirme yapılmıştır. Bu değişikliğin ardında yer alan sebep; otizmin farklı gelişim alanlarındaki belirtileri hafif düzeyden ağır düzeye doğru değişikliği olan farklı kişileri içerisinde barındıran bir spektrum biçiminde kavramsallaşmasıdır. Diğer alt grupların ayırt edilmesinin dışında sadece bir tanı sınıfının kullanılmasıyla otizm tanısının özgürlüğünü arttırmak hedeflenmektedir. Bu değişiklikten sonra DSM-IV-TR 'de belirtilen kriterler ışığında yaygın gelişimsel bozukluk tanısı alan bazı kişilerin yeni sistemde tanı alamama olasılığı DSM-5 ile ilgili söylenen en önemli endişedir (Özkaya, 2013).

1.6.3 Dil ve Konuşma Bozukluğu olan Bireyler

Dil ve konuşma bozukluğu bulunan kişilere özgü birtakım kavramlar şunlardır;

- **Artikülasyon;** Telaffuz da denilebilir. Konuşmadaki sesleri doğru çıkarılmasıdır.
- **Afazi;** Konuşma sırasında sözcük ve kelimeyi yutmadır.
- **Disleksi;** Konuşmada herhangi bir problem yoktur. Özel öğrenmeye dair olan güçlüktür.
- **Fonasyon;** Sesin çıkması durumudur. Terapi ve tepki şeklindedir.
- **Bilingualizm;** İki dili eş zamanlı kullanımdan ötürü oluşan dil problemidir.

Milli Eğitim Bakanlığı' nın bu konuya değindiği yönetmelikte “*Konuşmanın akışında, ses çıkışında, telaffuzda, anlamda bozukluk olması durumuna konuşma engeli denilir*” (MEB,2009).

Konuşmanın gerçekleştiği organlardaki yapısal problemler (yarık damak ve dudak, ağız yapısında bozukluk, diş yapısındaki bozukluk), beyin felci, öğrenme güçlüğü gibi durumların kaynaklandığı merkezi sinir sistemi bozukluğu, Parkinson, serebral palsi, spina bfida gibi nörolojik bozukluklar, çevresel faktörler, zekâ problemleri, travmalar, işitme kaybı gibi duyuşsal problemler, psikolojik problemler, bilingualizm gibi nedenler konuşma sorunlarını oluşturmaktadır (MEB,2009).

Dil ve konuşma güçlüğü olan bireylerin kelime dağarcıkları sınırlıdır. Ağız işlevlerinde problemler görülebilir (çiğneme, yutma, salya akıtma vb.) bu kişiler kendilerini yeterli düzeyde ifade edemedikleri için saldırgan davranışlar sergileyebilmektedirler. İşaret dili ve jest mimikleri kullanabilirler. Sosyal yaşamda

uyum problemleri olabilir. Yalnız kalmayı tercih ederler. Dikkat problemleri yaşayabilirler. Algı açıktır fakat bu bilgileri yorumlamada sıkıntı yaşayabilirler (MEB, 2009).

1.6.4 İşitme Yetersizliği Olan Bireyler

Tek yâda çift duyuda da kısmen işitme yetersizliği olan kişilerdir. İşitme cihazı kullanan kişiler de bu gruba dâhildir. Konuşurken bazı sesleri düşürüp değişiklik yapabilirler, bazı sözcükleri söylemeden geçer veya yanlış söylerler, motor gelişim düzeyleri normal seviyededir, jest ve mimikleri olması gerekenden fazla kullanmaktadırlar. Doğuştan işitme engeli olan bireyler ses duymadıklarından konuşma özelliklerini de kaybetmişlerdir. Sesin yönünü takip edemezler. Genellikle kısık yâda yüksek sesle ses ile konuşurlar.

İşitme engeli olan bireylerin eğitim aldıkları sınıfların mevcutları düşük olmalıdır. İşitme engelliler okullardaki beden eğitimi derslerinde başarılıdırlar. İşitme engelli öğrenci programlarında öğrenci kontenjanlarının 10 kişiden fazla olmamasına özen gösterilmelidir. Çok sayıda cihaz kullanan işitme engelliler beden hareketi gerektiren derslerde cihazlarının bozulabileceğini düşünerek kaygı yaşayabilirler Oyunlar oynanmaya başlamadan önce kuralların anlatı öğrencilere yapılmalıdır. Anlamada problem yaşayacakları için hareket yâda resimler ile anlatılmalıdır. İşitme engellilerin diğer özür gruplarında olduğu gibi dengesiz bir problemleri bulunmamaktadır.

Bu açıdan işitme engelli bireylere uygulanabilecek etkinliklerden bazıları; denge yürüyüşleri, atletizm, bowling, jimnastik, yüzme, voleybol, basketbol, hentbol, futbol olarak sıralanabilir (Atasoy, 2016).

1.6.5 Görme Yetersizliği Olan Bireyler

Bir yâda iki gözde kısmen veya tamamen görme kaybının bulunduğu bireylerdir. Görme yetersizliği ile birlikte göz protezi kullananlar, renkkörlüğü, gece körlüğü (tavukkarası) bulunanlar görme engelli olarak adlandırılmaktadırlar. Konuşmada jest mimik kullanımı çok az durumdadır. Özel materyal kullanırlar çünkü öğrenme dokunsal olarak gerçekleşmektedir. Bağımsız hareket etmekte güçlük yaşarlar. Okunacak materyalleri kendilerine çok yakın tutarlar. Nesne tanıma el ile

gerçekleşir. Bir noktaya uzun süre bakarlar. Zekâ seviyesi normal bireylerden farklı değildir fakat engel durumundan dolayı sınırlı ve saldırgan olabilirler. Verbalizm (aşırı sözcük kullanma) görülmektedir (MEB,2011, s.145-187).

Görme engellilerde gelişim özellikleri dört gruba ayrılmaktadır. Motor gelişim; görme engellilerdeki motor gelişim normal kişilerden farklılık göstermemektedir. Dil gelişimi; görme yetersizliği olan çocukların konuşmaya yönelimi daha çoktur. Konuşma sırasında tek tonda ve yüksek ses ile konuşmaktadırlar. Jest ve mimiklerini yeterli düzeyde kullanamazlar. Bilişsel / zihinsel gelişim; zihinsel açıdan normal bireylerle görme yetersizliği olan bireyler arasında farklılık yoktur, fakat zihinsel aktivite yaparken görme engelli bireyler problem yaşamaktadırlar. Çünkü gören bireyler gördüklerini doğrudan kodlarken, görme engelli bireyler doğrudan kodlayamamaktadır, dokunma ile dolaylı yoldan kodlama işlemi olmaktadır. Sosyal gelişim; göz teması kuramadıklarından kaygı, tedirginlik görülebilir.

Görme engellilerde uygulanan beden eğitimi çalışmaları daha çok sosyal aktivite içerikli olmalı, sosyalleşme ön plana çıkmalıdır. Görme engellilerin hareketi gerçekleştirmede yaşadıkları çekingenliğini ortadan kaldırıp bedenini bağımsız kullanmalarında hareket eğitiminin faydası vardır. Ders içerisinde kullanılan toplar onlara özgü olmalıdır. Topların içlerinde zil bulunmalı, topların renkleri beyaz ya da sarı olmalıdır. Top boyutları normal gelişim gösteren çocukların kullandığı topların boyutundan daha büyük boyda ve daha yumuşak yapıda olması gerekmektedir. Salonunda bu kişilerin hareketine engel olabilecek bir şey bulunmamalı ya da salonun bir kısmı bu çocuklara göre planlanmalıdır. Sınıf kontenjanları minimum 15 kişi olmalı, sayı 15 den fazla ise yardımcı da bulundurulmalıdır. Buz pateni, trampolin, bowling, ip atlama, yüzme, dans, yürüme ve güreş bu yetersizlikte en fazla tercih edilen branşlardır (MEB,2011, s.145-187).

1.6.6 Bedensel Yetersizliği Olan Bireyler

Hastalık, kaza veya genetik problemlerden dolayı iskelet kas sisteminde oluşan fonksiyonel kayıp ve eksikliği olan kişilerdir. El, kol, bacak, parmak veya omurgada; kısalık, fazlalık, eksiklik, kısıtlı hareket, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı bulunan kişiler, felçliler, serebral palsi, spastikler ve spina bifida bulunanlar bu gruptadır. Halsiz görünürler, denge sorunu yaşarlar, eklem ağrıları olur. İskelet kas

sistemindeki bu hastalıklarından dolayı günlük eğitim öğretimden faydalanamayan kişilere “ortopedik engelliler” denilmektedir. Sürekli bakım ve tedaviye ihtiyacından dolayı eğitim öğretimden faydalanamayan kişiler ise “*süreğen hastalığı bulunan engellilerdir*”(MEB,2011, s.145-187).

1.6.7 Diğer Engel Grubunda Olan Bireyler

Zihinsel ya da fiziksel (bedensel) olarak bir eksikliği olmayan bireylerdir. Ancak konuşmada, akademik becerilerde bir takım gecikme yaşayan veya bazı alanlarda özel yeteneği olan ve zekâ puanları 130 ve üzerinde olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Dümenci ve ark. 2017).

1.6.7.1 Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler

Öğrenme güçlüğü; davranım ve duygu bozukluğu ile oluşan; dil ve konuşmada, akademik becerilerinden bir veya birden fazlasının gelişimindeki gecikme, ya da gerilik olarak adlandırılmaktadır. Bu durum zekâ geriliğine ve kültürel sebeplerle ilişkili değildir (Mauser, 1981, s.75).

Öğrenme güçlüğü üç sınıfa ayrılır. Bunlar;

- Okuma güçlüğü,
- Yazma güçlüğü,
- Aritmetik güçlüktür.

➤ **Okuma güçlüğü (disleksi):** Harfleri tersten algılama ve kelimelerin, seslerin karıştırılmasıdır. Sözcük tanıyabilirler ama ses birleştirme kısmında sıkıntı yaşayabilirler. Genellikle ilkokul çağında fark ortaya çıkar. Bunun sebebi okumaya başladığı zaman fark edilir.

➤ **Yazma güçlüğü (disgrafi):** Seslerde, hecelerde hata yaparlar, yazma eylemini yavaş gerçekleştirirler. Vokal sesleri atlarlar ve yazıları düzgün okunaklı değildir.

➤ **Aritmetik güçlüğü (diskalkuli):** Dört işlem yaparken yaşanan sıkıntıdır. Matematiksel sembollerini tanımakta güçlük çekerler. Parmakları ile sayım yaparlar. Çarpım tablosunu ezberlemek onlar için zordur. Öğrenme güçlüğü yaşayan bu bireyler; yer-yön, zaman gibi bilişsel ve mızır becerilerde kendini ifade etmede yaşlılarına kıyasla geri durumdadırlar. Öğrenme güçlüğü zihinsel engel ile karıştırılmamalıdır. Buradaki sorun zekâda değildir, zekâyı kullanabilme

becerisindeki yoksunluktur. Zekâ seviyeleri normal veya normal üzerinde de olabilmektedir (MEB, 2014).

Özel öğrenme güçlüğünde her bireyin kendine göre bireysel farklılıkları vardır. Ortak olan özellikleri zekâyı kullanma becerilerindeki sıkıntıdır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan bireylerde de zekâlarının normal veya üstünde olması, konsantre olamama, bilişsel zayıflık, motor beceri yetersizliği, akademik başarısızlık, aşırı hareketlilik, gibi özelliklerinden ötürü öğrenme güçlüğü alanına girmektedir (MEB, 2014).

Dil konuşma ve psiko-motor becerilerdeki yetersizlikler, akademik başarısızlıklara göre daha çabuk fark edilmektedir. Özel öğrenme güçlüğü daha çok akademik bir bozukluk olduğundan genellikle okul çağına gelmiş çocuklarda fark edilmektedir ve bu yüzden aileler gerekli eğitsel çalışmalara en erken çocuk okul çağına geldiğinde başlamış olacaklardır (Deniz ve ark.2009).

Öğrenme güçlüğü medikal bir sorun sonucu da olabilir. Bu sebeple tıbbi bir değerlendirme de yer almalıdır. EEG (Elektroensefalografi), nörolojik muayene, laboratuvar, genetik, fizik muayene gibi incelemeler gerekebilir. Özel öğrenme güçlüğüne değerlendirmek için, zekâ testi, başarı testi, tarama testi, görsel- motor testler, okuma- yazma- matematik, sosyal uyum gibi testler kullanılır.

1.6.7.2 Üstün Zekâlı ve Yetenekli Bireyler

Hayatın tüm alanlarında beceri ve kabiliyeti kullanma ile ortaya çıkan seviye zekâdır. Kişinin çözümcü düşünme, mantık yürütme, algı, muhakeme gibi yeteneklerinin hepsi zekâ olarak adlandırılmaktadır (MEB, 2009).

Zekâ puanı 130 ve üstünde olanlara üstün zekâlı denir. Üstün veya özel yetenekli, yaratıcılık, sanatsal veya akademik alanlarda performans olarak akranlarından yüksek olan bireylerdir (MEB, 2007).

Her insanın bireysel farklılıkları vardır. Bu sebeple üstün zekâda olan bireylerde bu kişilerin taşıdığı özelliklerin hepsini taşımak zorunda değildir. Bu bireylerin en sık görülen ortak özellikleri; çok fazla soru sormaları, ilgilerinin peşini bırakmamaları, eleştiri ve öz eleştiri yapmaları, mizahi duygularının gelişmiş olmasıdır. İnsan ve çevreye duyarlıdırlar. Yüzeysel cevap ve değerlendirmeler onları tatmin etmez, Bir uyaranda birden çok fikir üretmektedirler (Mauser, 1981, s.75).

1.7 Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Sınıflandırması

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin sosyal ilişkileri, zekâ yaşları ve algıları birbirinden farklıdır. Bu nedenle tek bir engelli birey tipinden bahsetmek zordur. Ancak zihinsel tanı almış bireylerin ihtiyaçlarını belirlemek adına ağırlık derecelerine göre genellikle iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadırlar. Bu sınıflandırmalar aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

- Psikolojik Sınıflandırma
- Eğitsel Sınıflandırma

1.7.1 Psikolojik Sınıflandırma

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin %90'ına yakını zihinsel yetersizlik düzeyi hafif bireylerden oluşmaktadır. Bu bireylerin benzerlikleri farklarından daha fazladır. Orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerde %40 civarındadır (MEB, 2015).

1.7.1.1 Hafif Derecede Zihinsel Engelliler

Hafif derece zihinsel engeli bulunan bireylerin IQ puanı 50-55 ile 70 arasındadır. Bu bireyler genellikle ilkökul düzeyine gelene kadar fark edilmezler ve normale yakın bireyler oldukları için toplumsal yaşama uyum problemi yaşamazlar. Bu çocukların normal devlet okullarının özel sınıflarında eğitim almaktadırlar. Akademik becerileri geç kazanırlar ve eğitildiğinde ilkökul düzeyine kadar eğitilebilirler. Sosyal ortamda bağımsız olabilecek kadar uyum kazanabilirler. Belli bir düzeyde destek görerek yâda tam destek ile meslek kazanıp ilerleme kaydedebilirler (MEB, 2015).

1.7.1.2 Orta Derecede Zihinsel Engelliler

Orta derecede zihinsel engeli bulunan bireylerin IQ puanı 35-40 ile 50-55 arasındadır. Zekâ yaşları genellikle 6-8,5 yaş aralığındadır. Dil ve konuşma, psikolojik ve akademik becerileri öğrenmede zorluk yaşarlar. Genellikle ilk çocukluk döneminde belli olmaktadır ve toplumsal kuralları zor öğrenirler (MEB, 2015).

Günlük yaşam becerilerini öğrenmede zorluk yaşarlar. Bazı akademik ve öz bakım becerilerini öğrenebilir. Yetişkinlik döneminde birtakım becerileri gözetim altında öğrenebilir. Okulda genellikle özel sınıflarda eğitime tabi tutulur. Yaşamlarını

sürdüremeleri ve üretici olmaları, kişiye uygun destek verilmesi ile gerçekleşmektedir (MEB, 2015).

1.7.1.3 Ağır Derecede Zihinsel Engelliler

Ağır derecede zihinsel engeli olan bireylerin IQ puanı 20-25 ile 35-40 arasındadır. Doğum sırasında veya hemen ardında fark edilmektedirler. Bu bireylerde zihinsel engel motor ve dil konuşma güçlükleri de eşlik etmektedir. Eğitim ile basit motor ve dil becerilerini kazanabilmektedirler. Bazı kelimeleri algılayabilmektedirler. Eğitim programlarında dil ve temel motor becerilerinin gelişimi amaçlanmaktadır. Bu bireyler için öncelikli olarak öz bakım ve konuşma becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır (MEB, 2015).

1.7.2 Eğitsel Sınıflandırma

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ihtiyacına göre eğitimin sınıflandırılmasıdır. Bu bireylerin sınıflandırılmasında IQ puanları göz önüne alınır (MEB, 2015).

Geçmiş yıllarda eğitilebilir, öğretilebilir ve özel eğitime ihtiyacı olan veya bağımlı bireyler olarak sınıflandırılma yapılmaktaydı. Fakat son yıllarda eğitilebilir, öğretilebilir, ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli bireyler olarak sınıflandırılmaktadır.

1.7.2.1. Eğitilebilir Bireyler

Bu bireylerin IQ puanları 50-54ve 70-75 arasındadır. Akademik olarak geri durumdadırlar. Akademik olarak ilkokul üç yâda dördüncü sınıf düzeyine gelebilirler ve bunu ileriki yaşlara geldiklerinde ancak edinmektedirler bu bakımdan ilkokul için oluşturulan programlardan yararlanabilmektedirler. Bu bireyler bazı akademik ve öz bakım becerilerini kazanırlar. Yaş ilerledikçe tam veya kısmi olarak bir meslek becerisi kazanmaktadır (MEB, 2015).

1.7.2.2. Öğretilebilir Bireyler

Bu bireylerin IQ puanı 25-35ve 50-55 arasındadır. Okula başlamadan fark edilirler. Gelişimsel olarak akranları ile aralarında farklılıklar mevcuttur. Akademik becerilerde problem yaşarlar. Özbakım, dil ve sosyal becerileri kazanmaktadır. Bu bireyler ileriki yaşlarında üretip, çalışıp kendi geçimlerini sağlayabilecek düzeye

gelmektedirler. Eğitilmelerindeki en büyük amaç bağımsız olarak yaşamlarını srdrebilmeleridir (MEB, 2015).

1.8 Tutumun Tanımı

Sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi ve davranışçı bilimlerle ilgilenenler tutumun tanımlarken kendi alanlarına yönelik tanımlarda bulunmuşlardır. Bu bakımdan tutum ile alakalı birçok tanım olduğunu söyleyebiliriz (İnceoğlu, 2010).

Bireyin davranışlarında istendik bir değişime sebep olmaya çalışan eğitimciler, kendi kişilik ve davranışları ile onlara model olmaktadır (Aslan ve Yalçın, 2013). Tutum ve davranış öğrenciler üstünde etkiye sebep olmaktadır. (Küçükahmet 2003).

Kişilerin davranışları o kişinin tutumu ile alakalı bize bilgi vermektedir. Örneğin; bir ğrencinin Türkçe dersinde verilen devi yapmaması. O derse sürekli devamsızlığının olması bu öğrencinin o derse karşı olan olumsuz tutumunun olduğunun göstergesidir. Bir olaya karşı tutumumuz olumlu ise bu olay ile ilgili kararlarımızın da olumlu olması veya bir olaya bir duruma karşı tutumumuz olumsuz ise bununla alakalı kararlarımızın da olumsuz olması beklenmektedir. Tutumlar gelecekte verilecek olan olası kararlarda da etkilidir (lgen,1995). Yapılan araştırmalardan yola çıkararak tutum; kişinin bir nesne veya durumla karşılaştığında bu duruma olumlu ya da olumsuz tepki vermesine yâda buna uygun cevabı vermesine neden olan bir duygu olarak ifade edilmektedir.

1.8.1 Tutumun Oluşması ve Değişmesi

Tutumlar sonradan kazanılır ve insanlar doğuştan bazı tutumlara sahip değillerdir. Tutumların bazıları tecrübe ile bazıları ise kaynaklardan öğrenilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s.143). Bu kaynaklardan en önemlisi model olmadır. Anne ve babaların her davranışını model alan çocukların sosyal öğrenme ve model alma ile çocuğunda bu tutumu yansıtıtığı belirtilmektedir (zyrek, 2006).

Tutum değişiminde  faktör önemlidir:

- **Kaynak;** Uyararı veren kişinin ikna kabiliyeti ve sevilen biri olması,
- **İleti;** Uyarıcının tehdit yâda teklif içerikli uyarı vermesi,

- **Alıcı;** Uyarıcı ile aynı ve farklı düşünceye sahip olan ya da çabuk ikna edilebilir bir kişi olması tutum değişimini hızlandırması ve bundan ötürü uyarıcı alan kişinin daha önceki tutum durumu uyarıcının ikna etkisini farklılık yaratması tutumun değişimi bakımından önemlidir (Barker ve ark. 1946).

1.8.2 Tutumu Oluşturan Öğeler

Bilişsel öge, duygusal öge ve davranışsal öğeler tutumu oluşturmaktadır. Duygusal öge bir olaya karşı olan duygulardan; bilişsel öge; herhangi bir duruma yönelik olan inançlardan, davranışsal öge ise bir durum karşısında nasıl hareket edileceği ile ilgili olan inanıştan oluşmaktadır (Silah, 2000). Tutum ile ilgili oluşum, ölçüm ve değişimde bu 3 unsurun bir arada incelenmesi gerekmektedir ve tutum ile ilgili çalışmalarda bunlar göz önünde bulundurulmaktadır (Nartgün, 2002).

1.8.2.1 Zihinsel öğeler

Triandis'e göre tutumlardaki zihinsel unsur bireyin düşünme esnasında kullandığı bir gruptur. Zihinsel unsur, bir inanç ifadesinin kabul edilmesidir. Tutum nesnelere hakkında olan inançları ifade eder. Bir nesneye karşı olumlu ya da olumsuz bir tutum varsa o nesneye karşı olumlu ya da olumsuz inanç da olur (Barker ve ark. 1946). Tutumu oluşturan bir takım durumlar, bilgi ve deneyimler zihinsel varsayımlar oluşturularak tutumun şekillenmesini sağlamaktadır (İnceoğlu, 2010, s. 24).

1.8.2.2 Duygusal öğeler

Duygusal unsur bireylerin bir nesneye karşı göstermiş oldukları tutumun kalp çarpıntısı, terleme ve heyecanlanma gibi gözle görülebilen fizyolojik olarak dışarı vurulan duygusal bir tepkidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 132). Duygusal unsur tutuma süreklilik verir, şekillenmesini sağlar ve itici yapmaktadır (Çöllü ve Öztürk, 2006).

1.8.2.3 Davranışsal öğeler

Davranışsal unsur, kişinin bir uyarıcıya yönelik gösterdiği tutumun davranış olarak ifade edilmesidir. Bu davranışlar fiziksel ya da sözel olarak gözlemlenebilmektedir. Bireyin göstermiş olduğu tutum, değer ve normlarının ve söz konusu olan tutum ile alakalı olmayan tutumlarının da etkisi vardır (İnceoğlu, 2010,

s.24).Duygusal davranmak, tutumun olumlu ya da olumsuz etkisinden kaynaklanmaktadır. Duygusal davranış olumlu ya da olumsuz duygu davranışı olarak ele alınabilir. Başka bir ifade ile ilişki kurabilme ya da ilişki kuramama eylemi vardır. Bu eylem üç şekilde incelenmektedir. Tutum konusuna duygusal davranış tarafından bakıp olumlu ya da olumsuz davranış olarak yaklaşım karşı koyma veya kaçınma gibi alt başlıklar olarak incelenebilmektedir. Tutumun varlığı karşıdaki alıcı veya ileticinin gözlemlenebilir davranışlarındaki farklılıklardan anlaşılabilir. Tutumun birçok alandaki tanımına karşı, herhangi bir davranış yok ise bu tutum diğer bireyler tarafından da gözlemlenemeyeceğinden bilinemez (İnceoğlu, 2010, s. 25).

1.9 Tutumun İşlevleri

- Anlama veya Bilgi,
- İhtiyaçları Giderme,
- Egoyu Savunma,
- İçsel Değerlerin Yerine Getirilmesi.

Tutum her bireyde kendini farklı şekillerde göstermektedir aynı şekilde tutumun tek bir bireyde birçok işlevi de olabilir (Sakallı, 2001).

1.9.1 Tutumun Anlama veya Bilgi İşlevi

Tutumları sayesinde insanlar çevrede olup bitenleri anlar ve anlamlandırır. Kişinin herhangi bir durumu nasıl anlayacağı ve bu durum içerisinde neyin dikkatini çekeceği tutumdan etkilenmektedir (Sakallı, 2001).

1.9.2 Tutumun İhtiyaçları Giderme İşlevi

Bir takım tutumlar insanların yaşama uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Örnek olarak birbirine benzeyen tutumu olan kişilerin birbirleri ile arkadaşlık kurma durumları daha olasıdır. Böylelikle de çevre ile daha uygun bir şekilde yaşarlar (Bazı tutumlar da ise kişilerin amaçlarına ulaşmalarında etkisi vardır (Sakallı, 2001).

1.9.3 Tutumun Egoyu Savunma İşlevi

İnsanlar diğer insanların tutumlarını örnek gösterip kendi yanlışlarını bilseler dahi kendilerini bununla rahatlatılabilmektedirler (Sakallı, 2001)

1.9.4 Tutumun İçsel Değerlerin Yerine Getirilme İşlevi

İnsanlar tutumların etkisi ile kişiliklerini belli etmektedirler. Bu bakımdan tutum bireylerin içsel normlarını da anlatmalarını destekler (Sakallı, 2001).

1.10 Engellilere Yönelik Tutumlara Kuramsal Bakış

Bu bölümde engellilere yönelik olan tutumları inceleyen bazı bakış açıları ve kuramlara yer verilmiştir.

1.10.1 Sosyal Kimlik Kuramı

İnsanlar yaşadıkları çevreyi tanımaya çalışırken genellikle bir ayırma ihtiyacı içindedirler. Bu durum uyarıcının nizami bir düzen içerisinde algılanmasını sebep olan bilişsel bir yöntemdir (Tajfel 1970,s.97). İnsanlar sosyal yaşam içinde de kendilerini ve diğer bireyleri bazı gruplayarak ayırıp davranışlarında buna göre şekillendirirler (Ashforth ve Mael 1989,s. 25., Dipboyle ve Colella 2013,s. 74).

Her toplumda bireyler bazı gruplara üyedir. Bu gruplar spor, siyaset, inanç gibi çeşitli özelliklerde sınıflandırılabilir. İnsanlar bir gruba ruhsal iyi olma hali ve kendilerine bir destek olarak gördüklerinden üye olmaktadır. Bu gruplara ait kişiler kendini güvende ve yalnız hissetmez. Grup içi etkileşimden ötürü grubun fikirlerini de benimsemektedirler. Engellilere yönelik tutumlarda da belli gruplara dâhil olan kişiler kendilerini koruma amaçlı diğer grubu aşağılama gibi negatif bir tutum sergilemektedirler (Mamatoğlu ve Tasa 2018,s. 4).

Bu kuramda grupların engellilere göre tutumları da değişir. Dezavantajlı grubun üyeleri kendi gruplarını küçümsemekte, avantajlı grubun üyeleri ise kendi grubunu büyük görmektedir. İnsanlar toplum içerisinde sürekli bir gruba ayrılmak isteyip kendi grubunun diğer gruplardan üstün olduğunu düşünmeye meyillidirler (Voss, 2000, s.1815--1914.,Abrams ve Hogg, 1988,s. 319).

İnsanlar öz değerini arttırmak için bulunduğu gruba daha çok tutunup diğer gruplar ile bir rekabet haline gelebilir. Bu grubun özellikleri bireylerin değer, tutum, görüş ve inançlarını etkileyecektir. Bu bakımdan gruplar ile bir araya gelme kişilerin kendilik değerleri konusunda önem taşımaktadır (Demirtaş 2003, s.125).

1.10.2 Otoriter Kişilik Kuramı

Bu kuramda engellilere yönelik tutumun oluşumunda kişilik özelliklerinin öneminin üzerinde durulacaktır. Adorno ve ark. (1950,s. 29) bazı durumlara karşı ön yargılı olmada kişiliğin etkisi olduğunu söylemiştir. Sert kişiliği olan bireylerin ise önyargılı tutum beslemeleri olasıdır.

Engelli olan bireylerin normal bireylere göre ruhsal durumlarının daha zayıf olabileceği düşünülürse otoriter kişilik özelliğine sahip bireyler negatif tutum ve davranışlar sergilemesi daha olasıdır.

1.10.3 Gerçekçi Çatışma Kuramı

Sherif (1966,s.51), tarafından öne çıkan kurama göre tutum ve önyargının ortaya çıkmasında grupların kendi aralarında çatışmalar ön plandadır. Bu konuda grupların arasındaki çatışmanın önce duygusal sonra fiziksel olarak büyüdüğünü belirtmiştir.

İş ortamında engellilere yönelik negatif tutumların temellerinden birisini bu kurama göre açıklamak mümkündür. İş ortamında yarışan engelli ve normal bireylerin arasında bir çatışmanın olması beklenmektedir. Normal bireyler bu sebeple engelli bireylere yönelik negatif tutum geliştirebilir. Gerçekçi çatışma teorisinde çatışmalar genelde hak ile adaletin olması ve kimlik anlaşmazlıklarından çıkmaktadır. Engellilerin hâlihazırda olan bazı engellen işlikleri varken normal bireylerin bazı haklara sahip olmaları iki grup arasındaki çatışmaya zemin hazırlamaktadır. Bu çatışmaya normal bireyler için engellilerin yapısal, davranışsal ve algısal şemaları, tutumlarının da negatif olmasına sebep olacaktır (Şahin, 2013.s. 19).

1.10.4 Temas Kuramı

Temas teorisi Allport, (1954, s.51)'un ayrımcı ve önyargı temelli yaptığı çalışmaların sonucu ortaya çıkan bir teoridir. Bu teoriye göre ön yargı, negatif tutum ve ayrımcılığın meydana gelmesindeki ilk neden karşılıklı bir temasın olmayışındandır. Allport'un temastan kastı karşılıklı olan iletişimidir. Temas hiç olmadan karşılıklı iletişimin olmadığı durumlarda negatif tutumların meydana geldiği düşünülmektedir. Literatür taramalarında Allport'un temas teorisi ile engelli

bireylere yönelik tutumların daha olumlu yönde olduğu görülmüştür (Slininger, ve ark. 2000,s. 178).

Temas teorisi ile ilgili literatür taramalarına bakıldığında birçok deneysel çalışma görülmektedir. Irk göz önünde bulundurulduğunda komşuluk ilişkisi bakımından siyahî komşuları ile vakitlerini daha fazla geçiren beyaz kişilerin siyahî kişilere yönelik oluşturdukları negatif tutumda azalma görülmektedir (Pettigrew 1988,s. 67).

Özdemir (2010) ‘da engelli bireylere yönelik negatif tutum geliştiren kişilerin onlar ile beraber katılmış oldukları etkinlikler engelli bireylere karşı daha olumlu tutum geliştirdiklerini belirtmektedir. Karşılıklı etkileşim ve ön yargı tutumların olumlu ya da olumsuz olması bakımından temas teorisine göre önem taşımaktadır. Temas kuramı tutumların meydana gelmesinde önemli olan dört süreç üzerinde durmuştur. Bu durum aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Pettigrew, 1998,s. 68).

- **Grup Dışı Bilgilerin Edinilmesi:** Grup dışındaki bilgilerin yetersiz veya negatif olması tutumların ve önyargılarında olumsuz olmasını etkilemektedir. Temas teorisi bilgi ediniminin ön yargı ve negatif tutumların oluşmasına engel olan önemli bir etmen olarak görmektedir. Grubun dışında bir bilgi elde etmek negatif tutum gösterilen kişiler ile temas etme ihtimalini yükseltmektedir (Jeffries ve Ransford, 1969,s.314).

- **Davranışsal Değişim:** Grup dışı elde edilen bilgiler davranışlarda da bir değişim oluşmasına sebep olur. Bu bilgilerin harekete dönüşmesi ile davranışsal değişim de oluşmaktadır. Bu süreçte birey diğer grupta olan kişiler ile iletişime geçmektedir ve bu durumda temas teorisinde önemli olan karşılıklı temas prensibini göstermektedir (Jackman ve Crane, 1986,s. 460).

- **Etkinin Genellenmesi:** Tutum ile oluşan değişimler davranışı da değiştirmektedir. Bu değişim ile de kişide kalıcı davranış değişikliği ve bu davranışının genellemesine destek olmaktadır. Bu durumda birey diğer grupta olan bireyler ile de iletişime geçecek ve davranış genelleyecektir (Islam ve Hewstone, 1993,s. 701).

- **Grup İçi Yeniden Değerlendirme:** Bireysel değişimler grubun içine de etki etmektedir. Bireyin zihinsel ve davranışsal olarak sahip olduğu deneyimler grup içini de etkilemektedir. Bu etkiler sonunda bu grup ile ilgili tutum ve düşünceler tekrar gözden geçirilip grup içinde bir değişimin olması görülecektir (Wilder ve Thompson, 1980,s.591).

1.10.5 Dolaylı Temas Teorisi

Bu teori bireylerin engelli bireyler ile iletişimde bulunmadan onlara yönelik tutumlarındaki değişikliklerin oluşması olarak tanımlamaktadır (Brophy, 1946). Bu teorinin özünde temas teorisi olmakla beraber tutumların değişmesinde ise dolaylı etkileşimin yeri önemlidir. Yapılmış olan birçok çalışmada etkisi görülen dolaylı temas teorisinin amacı engelli bireyler hakkında kişilere bilgiler sunmak, geçmişte başarılı olan engelliler hakkında anlatımlar yapmak, engelli bireyler ve normal bireyler arasında benzer olan yönleri aktarmaktır (Akt. Wetstein-Kroft ve Vargo 1984,s. 185).

Van Westervelt ve McKinney (1980) ise engelli bireyler ile normal bireyler arasında benzer olan yönlerin tutum değişikliğindeki etkisini incelemiştir. Yapılmış olan çalışmada engelli bireylerin fotoğraflarının çocuklara gösterildiği ve çocukların tutumların ölçüldüğü sonrasında ise çocuğun engelliler kişilerle olan aynı yönlerini paylaştığı anlatılıp ve tekrar tutumlarının ölçüldüğü ön test-son test uygulanmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, çocukların engelli bireyler ile olan aynı özelliklerini öğrendikten sonra çocukların engelli bireylere yönelik tutumlarının daha pozitif görülmüştür.

1.10.6 Kültürel ve Dini Açıklamalar

İnsanların içinde büyüdüğü ve istemsizce etkilendiği yapıya kültür denilmektedir. Bu etkilenme tutumdan dolayı oluşmaktadır. Tutumun meydana gelmesinde çevresel etkenler önemli yer tutmaktadır. Engellilere yönelik tutumların meydana gelişinde ise dini görüş ve düşünceler ile kültürel değerlerin önemi yapılan çalışmalarda belirtilmiştir (Cahnman, 1944 ,s.524).

Yapılmış olan çalışmalarda engellilere yönelik olan negatif tutumların özünde bu kişilerin onay görülmeyen evliliklerin bir sonucu olduğu, başka kişilere zarar verdiklerinden ötürü engelli oldukları, Tanrının verdiği bir ceza olduğu ve yaptığı

hataların karşılığı olduğu şeklinde inanç ve düşüncelerin geniş bir yer kapladığı görülmüştür (Barker, ve ark. 1946,s.50).

Bu kuramlar engelli bireylere yönelik tutumların negatif olmasındaki pek çok sebebi açıklayıcı durumdadır. Engelli bireyler toplum içerisinde adil bir hayat geçirememektedirler. Bu sebeple engelli bireylerin sosyal hayat ve iş yaşamında problem yaşamamak adına birtakım yasal mevzuatlar ile onların haklarının bir şekilde koruma altına alınması gerekmektedir. Kişilerin neden-sonuç ilişkisi içerisinde inandıkları bazı inançlar ile eden bulur bakış açısı ile engellilerin yaptığı yanlışlar sonunda engelliliklerinin onların hak etmiş oldukları bir durumdan ibaret olduğuna yönelik inançlar önem taşımaktadır.

1.11 Öğretmen Tutumları

Öğretmenler eğitim verdiği öğrencilerinin sürekli önünde olup onlara yol gösterici olarak görevlidir. Öğretmenler; eğitimi, sanatı bilimi, önemseyen üretici araştırmacı ve sürekli kendini geliştiren kişiler yetiştirilmesi konusunda göstermiş oldukları tutum önemli yer tutmaktadır (Özkan, 2004).

Öğretmenlerin tutum ve davranışlarının başarılı bir öğretmen olmak ile doğrudan alakası vardır. Toplum içerisinde örnek alınması gereken kişiler öğretmenler olmalıdır (Ataünal, 2003).

Öğretmenlerin her davranışı, tepkisi ve tutumu eğittiği bireyleri etkiler çünkü öğrenciler model olarak öğrendiği için öğretmenin her hareketi önem taşımaktadır. Öğretmenin tutumu ve karakteri öğrenciye kattıkları ve yetenekleri birbiri ile bağlantılı konulardır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994).Öğretmenlikteki başarıyı arttırmak için bu mesleğin gerektirdiği tutumları bilip uygulamak gerekmektedir (Erkuş ve ark. 2000,s.27-32).

Bu sebeple öğretmen yetiştirmek için yükseköğretim kurumlarında bilgiyi öğretmek ile birlikte bu meslek ile alakalı bilinmesi ve geliştirilmesi gerekli olan birtakım tutum ve davranışlarında kazandırılması önemli yer tutmaktadır (Oktay, 1991).

İKİNCİ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda, var olan /doğal olarak ortaya çıkmış bir durum ya da olayın nedenlerini ve bu nedenlere etki eden değişkenleri ya da bir etkinin sonuçlarını belirlemeyi amaçlayan tarama modeli nedensel karşılaştırma yönteminden (Büyüköztürk ve ark. 2008) faydalanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak anket yöntemi tercih edilmiştir.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ili, Beylikdüzü ilçesinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinin eğitim kadrosunda görev yapan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen araştırmaya katılmayı kabul eden kadın (n=149) ve erkek (n=55) toplamda (n=204) gönüllü birey oluşturmaktadır.

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	55	27,0
	Kadın	149	73,0
	Toplam	204	100,0
Yaş	18-20	14	6,9
	21-23	29	14,2
	24-26	55	27,0
	27-29	23	11,3
	30 ve üzeri	83	40,7
	Toplam	204	100,0
Gelir Düzeyi	Orta	151	74,0
	İyi	53	26,0
	Toplam	204	100,0
Bölüm	Okul Öncesi Öğretmenliği	30	14,7
	Özel Eğitim Öğretmenliği	30	14,7
	Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi	54	26,5
	Psikoloji	20	9,8
	Zihinsel Engelliler Öğretmenliği	7	3,4

	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	11	5,4
	Dil Ve Konuşma Terapistliği	8	3,9
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	44	21,6
	Toplam	204	100,0
Hizmet Alanı	Okul öncesi öğretmenliği	15	7,4
	Özel eğitim öğretmeni	59	28,9
	Psikoloji	19	9,3
	Fizik tedavi ve Rehabilitasyon	11	5,4
	Hareket Eğitim Uzmanı	44	21,6
	Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi	38	18,6
	Dil ve konuşma Terapisi	8	3,9
	Zihinsel Engelliler Öğretmenliği	10	4,9
	Toplam	204	100,0
	Eğitim Durumu	Ön Lisans	33
Lisans		131	64,2
Yüksek Lisans		40	19,6
Toplam		204	100,0
Tecrübe	1 Yıl	51	25,0
	2 Yıl	33	16,2
	3 Yıl	24	11,8
	4 ve üzeri	96	47,1
	Toplam	204	100,0
Ailede engelli birey var mı?	Evet	24	11,8
	Hayır	180	88,2
	Toplam	204	100,0

Tablo 2,1 incelendiğinde, çalışmaya katılan gönüllülerin %27'sinin erkek, %73'ünün kadın olduğu, %6,9'unun 18-20 yaş Aralığında, %14,2'sinin 21-23 yaş aralığında olduğu, %27'sinin 27-29 yaş aralığında olduğu, %11,3'ünün 27-29 yaş aralığında olduğu, %40,7'sinin 30 ve üzeri olduğu görülmektedir. %74'ünün gelir düzeyi orta, %26'sının gelir düzeyi iyi, %14,7'sinin okul öncesi öğretmenliği bölümü mezunu, %14,7'sinin özel eğitim öğretmenliği mezunu, %26,5'inin çocuk gelişimi ve eğitimi, %9,8'inin psikoloji, %3,4'ünün zihinsel engelliler öğretmenliği, %5,4'ünün fizik tedavi ve rehabilitasyon, %3,9'unun dil ve konuşma terapistleği, %21,6'sının beden eğitimi öğretmenliği bölümü mezunu olduğu, %7,4'ünün okul öncesi öğretmenliği yaptığı, %28,9'unun özel eğitim öğretmenliği yaptığı, %9,3'ünün psikoloji hizmet görevini yaptığı, %5,4'ünün fizik tedavi ve rehabilitasyon görevini yaptığı, %21,6'sının hareket eğitim uzmanı görevini yaptığı,

%18,6'sının çocuk gelişimi ve eğitimi görevini yaptığı, %3,9'unun dil ve konuşma terapisti olduğu, %4,9'unun zihinsel engelliler öğretmenliği görevini yaptığı görülmektedir. %16,2'sinin ön lisans mezunu olduğu görülmektedir. %64,2'sinin lisans mezunu, %19,6'sının yüksek lisans mezunu olduğudur. %25'inin 1 yıl, %16,2'sinin 2 yıl, %11,8'inin 3 yıl, %47,1'inin 4 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olduğu, %11,8'inin ailesinde engelli birey olduğu, %88,2'sinin ailede engelli birey olmadığı tespit edilmiştir.

2.3 Verilerin Toplanması

Pandemi nedeni ile çevrimiçi anket uygulaması seçilmiştir. Araç olarak "google form" anket sitesinin yazılımı kullanılmıştır. İnternet aracılığıyla gerçekleştirilmiş olan anket, anket formunun e-posta ile gönderilip yanıtının yine e-posta yolu ile yollanmasını talep şeklinde olabileceği gibi, anket formunun bulunduğu internet adresi linkinin katılımcılara e-posta ya da sosyal ağ siteleri aracılığı ile duyurulması ve online olarak anketin doldurulduktan sonra "gönder" yönergesi ile otomatik olarak cevaplanması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

2.4 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, kişisel bilgi formu ve Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) kullanılmıştır. Katılımcıların kişisel bilgi formu ve Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) elektronik ortama aktarılarak katılımcıların soruları cevaplanması sağlanmıştır.

2.4.1 Kişisel Bilgi Formu

Konu ile ilgili literatür incelenerek araştırmacı tarafından geliştirilmiş 8 sorudan oluşan kişisel bilgi formunda, demografik (Cinsiyet, yaş, maddi durum, bölüm mezuniyeti, eğitim durumu, iş tecrübesi, ailesinde engelli olup olmama durumu) özellikleri sorgulayan sorular bulunmaktadır.

2.4.2 Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ)

Yuker ve ark. (1970) tarafından geliştirilen "Attitudes Towards Disabled" Person Skalası" (ATDP) formu, Özyürek (1978) tarafından Türkçe'ye çevirisi, uyarlanması ve geçerlik, güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu ölçekte 20 madde bulunmaktadır. Altılı likert tipi olan bu ölçekte "Tamamen Katılıyorum (+3),

Katılıyorum (+2), Biraz katılıyorum (+1), Biraz katılmıyorum (-1), Katılmıyorum (-2), Kesinlikle katılmıyorum (-3)” olmak üzere altı seçenek yer almaktadır. Ölçekte 2, 5, 6, 11 ve 12 numaralı maddeler ters puanlanmaktadır. Tüm maddelerin puanlarının toplamı hesaplanır ve ölçeğin toplam puanının işareti tersine çevrilir, elde edilen puana 60 eklenir. Bu hesaplama sonucunda, ölçekten alınabilecek puanlar 0 ile 120 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, yetersizliği olan bireylerin yetersizliği olmayanlardan farklı algılanmadığını yani olumlu tutumu, ölçekten alınacak düşük puan ise yetersizliği olan bireylerin yetersizliği olmayanlardan farklı algılandığını yani olumsuz tutumu ifade eder. Testi yanıtlayan kişinin düşük puan alması, yetersizliği olan kişilerin sadece farklı değil, bir ölçüde “aşağı” ya da “değersiz” görüldüğü dolayısıyla önyargılı tutum içinde bulunduğu anlamına gelir. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı. 76 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.2. Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Kaldırıldığında Cronbach Alpha Katsayısı
Madde 1	,359	,737
Madde 2	,244	,746
Madde 3	,279	,744
Madde 4	,448	,731
Madde 5	,033	,754
Madde 6	,001	,775
Madde 7	,360	,738
Madde 8	,297	,742
Madde 9	,561	,725
Madde 10	,201	,753
Madde 11	-,055	,759
Madde 12	,102	,753
Madde 13	,396	,734
Madde 14	,405	,734
Madde 15	,567	,720
Madde 16	,476	,728
Madde 17	,360	,738
Madde 18	,461	,730
Madde 19	,291	,743
Madde 20	,442	,731
20 Madde Toplam	Cronbach Alpha Katsayısı	,782

Tablo 2,1 incelendiğinde, engellilere yönelik tutum ölçeği için elde edilmiş olan Cronbach's Alpha değerleri; ölçeğin genelinin yeterli sayılabilecek ölçüde güvenilir olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ilgili ölçeğe sağladıkları veriler kendi içinde kabul edilebilir düzeyde bir tutarlılık göstermektedir.

Tablo 2.3. Ölçeğin Çarpıklık-Basıklık ve Kolmogorov-Smirnov Testi Anlamlılık Düzeyi Sonuçları

	N	Çarpıklık	Basıklık	p
Tutum Ölçeği	204	-1,623	2,639	,012

Tablo 2,3'te çarpıklık-basıklık, kolmogorov-smirnov testi sonuçları incelendiğinde engellilere yönelik tutum ölçeğinden elde edilen puanlarda normallikten sapmaların olduğu gözlemlenmektedir. Normal dağılım eğrilerine bakıldığında; normallikten sapmaların olduğu tespit edilmiştir. Ölçek puanlarında normallikten sapmalar olduğu, katsayıların ± 1 ile $\pm 1,5$ aralığında bulunmadığı ve verilerin normal bir dağılım göstermediği görülmektedir.

2.5 Verilerin Analizi

Kişisel bilgi formu ve engellilere yönelik tutum ölçeğinden elde edilen veriler IBM SPSS 25.0 paket programına girilmiş ve analizler bu program aracılığı ile yapılmıştır. Puanların normal dağılımı; normal dağılım eğrisi, çarpıklık, basıklık değeri, histogram üzerinden normal dağılım eğrisi ve grup büyüklüğü 502den büyük olduğunda kullanılan Kolmogorov-Smirnov testi değeri kabul edilir. Verilerin güvenilirlik düzeyini belirlemek için güvenilirlik analizi yapmak ve "Chronbach Alfa Katsayısı" elde edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermemektedir. İstatistikî işlem olarak araştırma amacı doğrultusunda oluşturulan hipotezleri test etmek için Mann Whitney U ve Kruskal Wallis-H analizlerinden faydalanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1.Araştırma Bulguları

Tablo 3.1. Katılımcıların engellilere yönelik tutum ölçeğine verdiği cevapların betimsel analizi

	N	Min	Max	Mean±Ss
Tutum Ölçeği	204	4,00	102,00	65,67±13,92

Tablo 3,1 incelendiğinde, katılımcıların engellilere yönelik tutum ölçeği ortalaması 65,67±13,92 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Katılımcıların cinsiyetlerine göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Tutum	Erkek	55	119,36	6565,00	3170,00	,013*
	Kadın	149	96,28	14345,00		

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,2’de katılımcıların cinsiyetlerine göre engellilere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında ölçeğin genel skorunda erkeklerin daha iyi olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3. Katılımcıların yaşlarına göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P	Fark
Tutum	18-20 ¹	14	107,93	4	5,867	,209	-
	21-23 ²	29	80,81				
	24-26 ³	55	99,20				
	27-29 ⁴	23	114,26				
	30 ve üzeri ⁵	83	108,09				

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,3’de katılımcıların yaşlarına göre engellilere yönelik tutum düzeyleri incelendiğinde, yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (p>,050).

Tablo 3.4. Katılımcıların gelir düzeyine göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Gelir Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Tutum	Orta	151	104,75	15817,50	3661,50	,358
	İyi	53	96,08	5092,50		

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,4’de katılımcıların gelir düzeyine göre engellilere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde, gelir düzeyi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 3.5. Katılımcıların bölümlerine göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Bölüm	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Fark
Tutum	Okul Öncesi Öğretmenliği ¹	30	105,13	7	25,196	,001*	1-2 1-5 1-7 2-8
	Özel Eğitim Öğretmenliği ²	30	86,57				
	Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi ³	54	92,88				
	Psikoloji ⁴	20	103,48				
	Zihinsel Engelliler Öğretmenliği ⁵	7	67,43				
	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon ⁶	11	107,23				
	Dil Ve Konuşma Terapistliği ⁷	8	56,00				
	Beden Eğitimi Öğretmenliği ⁸	44	135,78				

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,5’de katılımcıların bölümlerine göre engellilere yönelik tutum düzeyleri incelendiğinde, bölüm değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu durumun Okul Öncesi Öğretmenliği ile Özel Eğitim Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği ile Zihinsel Engelliler Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği ile Dil ve Konuşma Terapistliği, Özel Eğitim Öğretmenliği ile Beden Eğitimi Öğretmenliği arasındaki farklılıktan kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 3.6. Katılımcıların hizmet alanına göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Hizmet Alanı	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Fark
Tutum	Okul öncesi öğretmenliği ¹	15	93,00	7	23,214	,002*	2-5 5-7
	Özel eğitim öğretmeni ²	59	92,54				
	Psikoloji ³	19	106,89				
	Fizik tedavi ve Rehabilitasyon ⁴	11	107,23				
	Hareket Eğitim Uzmanı ⁵	44	135,78				
	Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi ⁶	38	95,28				
	Dil ve konuşma Terapisi ⁷	8	56,00				
	Zihinsel Engelliler Öğretmenliği ⁸	10	80,15				

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,6'da katılımcıların hizmet alanına göre engellilere yönelik tutum düzeyleri incelendiğinde, hizmet alanına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Bu durumun Özel eğitim öğretmeni ile Hareket Eğitim Uzmanı, Hareket Eğitim Uzmanı ile Dil ve konuşma Terapisi arasındaki farklılıktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.7. Katılımcıların eğitim durumlarına göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p	Fark
Tutum	Ön Lisans ¹	33	108,58	2	5,815	,055	-
	Lisans ²	131	95,53				
	Yüksek Lisans ³	40	120,30				

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,7'de katılımcıların eğitim durumlarına göre engellilere yönelik tutum düzeyleri incelendiğinde, eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (p>,050).

Tablo 3.8. Katılımcıların mesleki tecrübelerine göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Mesleki Tecrübe	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p	Fark
Tutum	1 Yıl	51	98,10	3	5,458	,141	-
	2 Yıl	33	84,64				
	3 Yıl	24	117,38				
	4 Yıl ve üzeri	96	107,26				

*P<0,05; **P<0,01

Tablo 3,8’de katılımcıların mesleki tecrübelerine göre engellilere yönelik tutum düzeyleri incelendiğinde, Mesleki deneyim değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>,050$).

Tablo 3.9. Katılımcıların ailede engelli birey olma durumuna göre engellilere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi

	Ailede Engelli Birey Olma Durumuna	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Tutum	Evet	24	97,85	2348,50	2048,50	,681
	Hayır	180	103,12	18561,50		

* $P<0,05$; ** $P<0,01$

Tablo 3,9’da katılımcıların ailede engelli birey olma durumuna göre engellilere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde, ailede engelli birey olma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere yönelik tutumları incelendiğinde elde edilen istatistik verileri bu bölümde tartışılıp açıklanmak istenmiştir. Alan yazın çalışmalarıyla elde edilen sonuçların ilişkilendirilmesi bu bölümde sunulmuştur.

Tutumlar kişiliğin ortak bir parçası olduğundan etkilendiği bir takım faktörler vardır. Konu ile alakalı yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğretmenlerin tutumları cinsiyet, yaş, mezun olunan okul türü ve mesleki kıdem gibi bazı değişkenler bakımından ele alındığı görülmektedir (Korkmaz ve Sadık, 2011). Bireylerin demografik, sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerinin bilinmesi bugünü anlamak ve geleceğe ilişkin değerlendirmelerde bulunmak için önemli bir değişkendir. Demografik özelliklerin bilinmesi kişiyi tanımada önemli yer tutmaktadır (Temizyürek, 2008, s.663-692).

Bizim araştırmamız içinde de gerekli olan Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin demografik ve diğer özellikleri ile ilgili sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların cinsiyetlerine göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kadınlara oranla daha iyi tutum düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun ana sebebi olarak erkek katılımcıların daha fazla sayıda olması ve erkeklerin daha empati ve acıma duygusuna sahip oldukları gösterilebilir.

Ünal ve Yıldız, (2017)' nin üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada kadınların engelli bireylere yönelik daha olumlu tutuma sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Sarı ve ark, (2010)'nın hemşirelik bölümü öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada kadınların engellilere yönelik daha olumlu tutuma sahip olduklarından bahsetmişlerdir. Akyıldız, (2017)'nin de öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarını incelediği çalışmada kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre tutumlarının daha pozitif olduğunu ortaya koyulmuştur. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, (2006)'nın da yapmış oldukları bir araştırmada elde edilen bulgular

sonucunda, kadınların engelli bireylere karşı daha duyarlı oldukları ve engellilere yönelik farkındalık geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Çalışmada ortaya çıkan bu durumu toplumsal bir sonuç olarak değerlendirip kadınların annelik rolü üstlenmesi ve bu rolün getirdiği “bakım, şefkat, özveri, duyarlılık” gibi bazı kavramlar ile ilişkilendirilmiştir.

Yapılan bazı araştırmalarda ise bulgularımızın aksine engelli bireylere karşı tutum ile cinsiyet arasında anlamlı sonuçlara ulaşılamadığı görülmektedir (Jerlinder ve ark, 2009., Meegan ve MacPhail, 2006., Rizzo ve Vispoel, 1991., Rizzo ve Wright, 1988., Rizzo, 1985). Çolak ve Çetin, (2014),’nin öğretmenler üzerinde yapmış oldukları çalışmada engelli bireylere karşı tutum ile cinsiyet arasında anlamlı sonuçlara ulaşamamışlardır. Özer ve ark, (2013)’da beden eğitimi öğretmenleri üzerine yapmış oldukları çalışmada cinsiyetin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını saptamışlardır.

Literatür incelendiğinde bizim çalışmamızın bulgularını destekleyen benzer çalışma bulgularına rastlanılmamaktadır. Bundan sonra yapılacak olan benzer çalışmalarda cinsiyet değişkeninin daha alt boyutlarında incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların yaşlarına göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı sonuçlara ulaşılamamaktadır. Bunun nedeninin tutumların geçmiş yaşantıların birer parçası olduğu düşünüldüğünde tutumun bireysel olduğu söylenebilir (Sakallı, 2001). Her bireyin de bireysel farklılıkları olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda yaş grupları ile doğru orantılı ya da ters orantılı gitmeyen tutumun üzerinde yaş faktörünün bir etken olmadığı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde bizim araştırma bulgularımıza benzer bulgulara rastlanılmamaktadır. Bu nedenle alanda yapılacak olan bezer çalışmalarda tutum düzeyi ve yaş faktörü arasında daha alt boyutlarda incelemeler yapılması gerektiği düşünülmektedir. Öztürk ve Akabay (2014)’de Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri öğrencilerinin engelliye yönelik tutumlarını incelediği araştırmasının sonucunda yaş değişkeninin engelli bireylere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılığa neden olmadığını belirtmektedirler. Yılmaz ve ark. (2019)’nın Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü

çalışanlarının üzerinde yaptığı araştırmada yaş değişkeninin tutumlarında etkili bir faktör olmadığını ortaya koymuşlardır. (Zengin, 2019)'da öğretmenlerin yaşları ile engelli bireylere yönelik tutumları arasında olan ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise katılımcıların yaşları ile engelli bireylere yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmiştir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların gelir durumlarına göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Alan yazın taramalarında çalışma bulgularımızı destekleyen benzer çalışma bulgularına rastlamak mümkündür. Mahmut ve Narinç, (2020)'in Eğitim fakültesi öğrencilerinin engelli yönelik tutumlarını incelediği araştırmada elde edilen bulgular sonucunda, katılımcıların aylık gelir değişkenine göre engelli bireylere yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Şahin ve Bekir, (2016)'nın da Üniversite öğrencilerinin engelliye yönelik tutumlarını incelediği çalışma bulguları da bizim çalışma bulgularımızı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Literatür incelemelerine bakıldığında çalışmamızın sonucunda gelir düzeyi değişkeni ile ilgili elde edilen bulguların tersi bulgulara rastlanılmamıştır. Ancak Horner, (2002)'nin yapmış olduğu çalışmada katılımcıların gelir durumlarına göre engellilere yönelik tutumları arasında ilişki olmadığı görülmesine rağmen; NDA (2007)'nin yurt dışında yapılan benzer çalışmalarda ise ekonomik durumu iyi olanların engellilere yönelik farkındalığının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların bölüm mezuniyetlerine göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde, istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin; Özel Eğitim Öğretmenleri, Zihinsel Engelliler Öğretmenleri, Dil ve Konuşma Terapistlerine göre daha iyi tutum düzeyine sahip oldukları, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin ise Özel Eğitim Öğretmenlerine göre daha iyi tutum düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bu farklılığın nedeninin şu şekilde olduğu düşünülmektedir. Her bölümün eğitim program içeriğinin farklı olması ve özel gereksinimli bireylere yönelik verilen uygulamalı eğitim olanaklarından

kaynaklandığı, bu durumda öğretmenlerin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarında etkili olduğu söylenebilir YÖK, (2010)'un Beden Eğitimi ve Spor öğretmenliği programında özel gereksinimli bireylere yönelik sadece iki dersin verildiği göz önünde bulundurulduğunda, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin özel eğitim alanında daha az bilgi sahibi olmalarına rağmen bu alanda hizmet veren kurumlarda genellikle yaşam lideri olarak tek bir öğrenci ile daha yoğun çalışmaktadırlar. Verdikleri eğitimin içeriğinde normal bireyler gibi engelli bireylere de temel hareket becerilerini öğretme amacından ötürü onları da normal birey gibi algıladıkları ve bu yüzden daha iyi tutum düzeyine sahip oldukları düşünülmektedir. Okul Öncesi Öğretmenleri ve Beden Eğitimi Öğretmenlerinin bu tutumlarının alt boyutlarının bundan sonra yapılacak olan benzer çalışmalarda öz yeterlilikleri açısından da engelliye yönelik tutumlarının incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak Çocuk gelişimi, Psikoloji, Fizik tedavi ve Rehabilitasyon bölümlerinden mezun olan katılımcılarda ise anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Sarı ve Bozgeyikli, (2003)'nin öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarını incelediği çalışmada; öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerle geçirdikleri zaman ve onlarla çalışma imkânına sahip olma durumlarının tutum üzerinde olan olumlu etkisinden bahsetmektedir. Akyıldız, (2017)'in Öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarını incelediği bu çalışmada, öğretmenlik branşının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum üzerinde etkili olduğu üzerinde durmuşlardır.

Alan yazın taramasında bizim bulgularımızın aksine bir bulguya rastlanmamıştır. Yapılmış olan benzer çalışmaların bulgularının bizim bulgularımızı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların hizmet alanına göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Hareket Eğitim Uzmanlarının, Özel Eğitim Öğretmenleri ve Dil Konuşma Terapistlerine oranla daha iyi tutum düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak Özel Eğitim Öğretmenleri ve Dil Konuşma Terapistlerinin özel gereksinimli bireyler ile daha fazla vakit geçirmeleri, özel eğitim merkezlerinde zorunlu personel olarak istihdam edilmelerinden, akademik ve uygulamalı olarak daha

fazla bilgiye sahip olmalarından dolayı onlara karşı daha duyarsız davrandıkları söylenebilir. Literatür incelendiğinde Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik bilgilerinin bu bireylerle çalışma fırsatı bularak deneyimlemeleri onların farklı yönlerini anlamalarının önünü açabilir (Özyürek, 1978., Özyürek, 2006., Sharma ve ark. 2008., Tavit ve Özyürek, 2009). Kırımoğlu ve ark.(2016)'nın da yapmış oldukları çalışmanın sonunda; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde çalışmakta olan eğitimcilerin diğer kurumlarda çalışan eğitimcilere göre engellilere yönelik farkındalık seviyelerinin daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

Sarı ve Bozgeyikli, (2003)'de farklı branşlardaki öğretmenlik programları kapsamında özel eğitime ihtiyacı olan kişilere yönelik verilen derslerin yoğun olması ve tecrübe seviyesi bu programlarda okumakta olan öğrencilerin, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik tutumlarını etkileyebilir. Bu konuda sadece engelli bireyleri konu edinen teorik dersler yerine Folsom ve ark. (1999)., Hodge ve Jansma, (1999)., Taliaferro ve ark. (2015)'nin yaptıkları araştırmalarda yeterli ve düzenli şekilde konuyla alakalı staj eğitimi alan öğretmen adaylarının, daha yüksek tutum puanlarına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Alan yazın taramasında bizim bulgularımızın aksine bir bulguya rastlanmamıştır. Yapılmış olan benzer çalışmaların bulgularının bizim bulgularımızı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların eğitim durumlarına göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Kırımoğlu ve ark. (2016)'nın engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık çalışmasında katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Craig, (1991)., Rowe ve Stutts, (1987)., Stewart,(1990)'nın da yapmış oldukları çalışmalar sonucunda eğitim durumu ile engelli bireylere yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Alan yazın taramalarında yaptığımız çalışmanın tersi bulgulara da rastlanmaktadır. Zağlı, (2010)'nın öğretmenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarını incelediği araştırması sonucunda bitirdiği okul türüne göre fakülte mezunu olan öğretmenlerin diğer okul türlerinden mezun olan öğretmenlere göre daha iyi tutum gösterdiğini belirtmiştir. Saçan ve Gürkan (2016)'da yapmış oldukları çalışma sonucunda engelli bireylerin anne-baba eğitim düzeylerine göre tutumlarında anlamlı

bir fark olduğunu belirtmiştir. Literatür incelemelerinde benzer çalışma bulgularının bizim yapmış olduğumuz çalışma bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların mesleki tecrübelerine göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Columna ve ark. (2016)'nın da yapmış oldukları çalışmalarda Guatemala hariç, öğretmenlerin engelli çocuklara öğretme niyetleri konusundaki ölçeği uyguladıkları diğer ülkelerin hiçbirinde mesleki kıdemin bir etken olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Downs and Williams, (1994), Rizzo ve Vispoel (1991)'nin yapmış oldukları araştırmalar sonucunda mesleki deneyim değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulamamışlardır. Sural, (2018)'nin engelli sporcular ile çalışan antrenörler üzerine yaptığı araştırmada mesleki deneyimin tutum düzeyi üzerinde bir etken olmadığını ortaya koymuştur. Yılmaz ve ark. (2019)'nın da Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü çalışanları üzerinde yaptığı araştırmada mesleki kıdemin engelliye yönelik tutumu değiştirmedikten bahsetmiştir.

Çalışma bulgularımızın tersine Korkut,(2020)'nin antrenörlerin engelli bireylere yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada mesleki kıdem değişkeni ile tutum düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmiştir. Hatipoğlu Özcan ve Özer,(2018)'in beden eğitimi öğretmenlerinin engellilere yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada da katılımcıların mesleki deneyimlerinin tutum düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulmuşlardır. Kozub ve Poretta,(1998), Rizzo ve Vispoel, (1991), Schmidt- Gotz ve ark. (1994)'nin araştırma bulgularının sonucunda mesleki deneyimin engelliye yönelik tutum üzerinde bir etken olduğunu belirtmişlerdir.

Cornoldi ve ark.(1998), Marchesi ve ark. (2005), Özer ve ark.(2013)'nin yaptıkları çalışmalar sonucunda daha az deneyimi olan öğretmenlerin daha olumlu tutuma sahip olduğunu saptamışlardır. Yapılan alan yazın taramalarında benzer çalışma bulgularının bizim çalışma bulgularımızı desteklemediği görülmektedir. Bu durumda daha sonra yapılacak olan benzer çalışmalarda tutumun mesleki deneyim değişkeni açısından daha alt boyutlarda incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada katılımcıların ailede engelli birey olup olmama durumlarına göre engelli bireylere yönelik tutum düzeyi incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Literatürde çalışmamıza benzer çalışmalar incelendiğinde, Gülünay ve ark. (2019)'nın Beden Eğitimi Öğretmenliği okuyan öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada katılımcıların ailelerinde engelli birey olup olmama değişkeninin engelliye yönelik tutum düzeyi üzerinde bir etken olmadığından bahsetmişlerdir. İlhan ve Kabak, (2020)'in çeşitli branşlardaki öğretmenlerin engelli bireylerde spor aktivitelerine yönelik farkındalık ve tutum düzeylerini araştırdıkları çalışmada katılımcıların ailelerinde engelli birey olup olmama durumu ile tutum düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Dursun ve ark. (2019)'nın Öğretmenlik bölümünde okuyan öğrencilerin, engellilerin spor aktivitelerine katılmalarına yönelik tutumlarını inceledikleri çalışma sonucunda katılımcıların ailelerinde engelli birey olup olmama durumlarına göre tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Şenel, (1995)'in yapmış olduğu çalışmada da yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların engelli bireylere yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yapılan bir çalışmada arkadaşları arasında engelli birey bulunanların engelli bireylerin haklarına daha önem verdikleri belirlenmiştir (Horner ve ark. 2002,s. 365). Hatipoğlu Özcan ve Özer, (2018)'de Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Düzeylerini inceledikleri çalışmada bizim çalışma bulgularımızın tersine yakın çevresinde engelli birey olan katılımcıların olmayanlara göre daha olumlu tutuma sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Yapılan literatür incelemelerinde çalışmamıza benzer çalışmaların bulunduğu ve bu çalışmaların bulgularının bizim çalışma bulgularımızı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; katılımcıların cinsiyet, mezun olunan bölüm ve hizmet alanı değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu, mesleki tecrübe ve ailede engelli birey olup olmama durumu değişkenlerine göre ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

ÖNERİLER

Yapılan literatür çalışmalarının bulguları ve araştırmalarımızın bulguları göz önünde bulundurularak Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Eğitimcilerin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının olumlu yönde gelişimini sağlamak adına aşağıdaki öneriler sıralanabilir.

- Öğretmenlerin eğitim programlarının içeriğine özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik teorik ve etkileşimde içerisinde bulunduğu derslerin dahil edilmesi engelliye yönelik olumlu tutumu destekleyebilir.
- Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Engellilerde beden eğitimi ve spor derslerinin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri ile çalışmalar yaparak uygulamalı derslerin yoğunluğu artırılabilir.
- Araştırma sonuçlarımız araştırma yaptığımız evrene ve örnekleme göre farklılık gösterebilmektedir. Engelli bireylere yönelik tutum ile alakalı daha sonra yapılacak olan araştırmalara referans olabilecek olan araştırmamızın sonuçlarının doğrulanması adına daha fazla deneğin katıldığı çalışmaların yapılması tavsiye edilmektedir.
- Beden eğitimi öğretmenlerinin engel türlerine göre tutumlarını ölçeğin bulgularına göre anlamlandırmak için değişkenlere engel grupları ile ilgili madde eklemek gerekmektedir.
- Çevresinde engelli bireyler olan katılımcıların tutum düzeyi daha olumlu olduğundan okullarda bilinçlendirme eğitimleri verilebilir.
- Toplum olumlu yönde geliştirecek olan eğitimcilerin engellilik ile ilgili ayrıntılı bir eğitim almaları ve okullarda öğrencilere, engelli bireylere yönelik bilgi aktarımı yapılmasının engelli bireylere yönelik tutumu olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.
- Bireylerin engelliler ile etkileşimde bulunmalarının engelliye yönelik tutumu pozitif olarak etkileyeceği için üniversitelerde programlar düzenlenerek engelli bireylere yönelik daha pozitif tutum ve farkındalık oluşabilir.
- Eğitimci tutumlarını olumluya çevirmek için özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilere materyal desteği sağlanıp daha az öğrenci ile çalışma imkanı sunulmalıdır.
- İlköğretim ve ortaöğretim okulları ile liselerde engelli bireyler ile etkileşim içerisinde olabilecekleri ortamlar sunulması engelli bireylerin toplumsal kabulünü olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Abrams, D.,& Hogg, M. A. (1988). Comments on the motivational status of self-esteem in social identity and intergroup discrimination. *European journal of social psychology*, 18(4), 317-334.
- Açıkgöz, ÜK.(1996). Etkili Öğrenme ve Öğretme. Kanyılmaz Matbaası, İzmir, s.78.
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. ve Sanford, R. M. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper&Brothers.
- Akademik Terapi. (2021). <https://www.akademikterapi.com/zihinsel-engelli-tedavisi/>,(Erişim tarihi,03.04.2021).
- Akalın, S. (2020). *Zihin Yetersizliği: Tanım Sınıflama Yaygınlık ve Nedenler*. Diken. İ.H & Bakkaloğlu. H. (Ed.) *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu* (4.baskı) içinde (ss.2-23). Ankara: Pegem Akademi.
- Akçalar, S. Ö. (2007). *Ortopedik engellilerin sosyalleşmesine sporun etkisi*. Gazi Üniv. Sağlık Bil. Enst., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akçamete, G. (2010). *Özel gereksinimi olan çocuklar. Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*, 3.
- Akçamete, G., Kış, A., & Gürgür, H. (2009). *Özel gereksinimli öğrenciler için kaynaştırma modeli geliştirme projesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara.
- Akyıldız, S. (2017). *Öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi*. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (39), 145-175.
- Allport, G. W., Clark, K., & Pettigrew, T. (1954). *The nature of prejudice*.
- Anonim. (2013). <http://www.pozitifayrimcilikmerkezi.org>. (Erişim Tarihi, 18.06.2021).
- APA; American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 5th ed. Arlington, VA, American Psychiatric Publishing.
- Ashforth, B. E.,& Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of management review*, 14(1), 20-39.
- Aslan, S ve Yalçın, M. (2013). Öğretmenliğe ilişkin tutumun beş faktör kişilik tipleriyle yordanması. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(197), 169-179.
- Ataman, A. (2005). *Özel gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s, 19.

- Ataman, A. (2012). Üstün Yetenekli Çocuk Kimdir. *Geleceğin Mimarları Üstün Yetenekliler Sempozyumu*, 27, 4-15.
- Ataman, A.(1997). Özel Eğitim, Eğitim Bilimine Giriş. Gazi Kitapevi, Ankara, 1997, s.25.
- Atasoy, T. (2016). 15-20 Yaş Arası Bay-Bayan Zihinsel Engelli Sporculara, Açık ve Kapalı Alanlarda Uygulanan Hareket Eğitimi Çalışmalarının, Sonuçlarının Karşılaştırılması (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Ataünal, A. (2003). *Niçin ve nasıl bir öğretmen. Milli Eğitim Vakfı yayınları.*
- Attwood, T. (2004). Cognitive behaviour therapy for children and adults with Asperger's syndrome. *Behaviour Change*, 21(3), 147.
- Aydın, H., Bucak, İ. H., & Bağış, H. (2020). Tanı Karmaşasına Yol Açan İki Olgu: Rett Sendromu. *Sakarya Tıp Dergisi*, 10(1), 128-132.
- Baio, J. (2014). Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years-autism and developmental disabilities monitoring network, *11 sites, United States.*
- Barker, R. G., Wright, B. A., & Gonick, M. R. (1946). Adjustment to physical handicap and illness: A survey of the social psychology of physique and disability.
- Bilir, Ş. (1986). *Özürlü çocuklar ve eğitimleri.* Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.
- Brophy, I. N. (1946). The luxury of anti-negro prejudice. *Public Opinion Quarterly*, 9, 456-466.
- Büyükkaragöz S. ve Çivi, C. (1994). Genel öğretim metodları. Öz eğitim yayınları, İstanbul, s. 256.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı.* (7.Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Cahnman, W. J. (1944). Religion and nationality. *American Journal of Sociology*, 49(6), 524-529.
- Columna, L., Hoyos-Cuartas, L. A., Foley, J. T., Prado-Perez, J. R., Chavarro-Bermeo, D. M., Mora, A. L., & Rivero, I. (2016). Latin American physical educators' intention to teach individuals with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 33(3), 213-232.

- Cornoldi, C., Terreni, A., Scruggs, T. E., & Mastropieri, M. A. (1998). Teacher attitudes in Italy after twenty years of inclusion. *Remedial and Special education, 19*(6), 350-356.
- Craig, C. S. (1991). Labels and the attitudes of undergraduate physical education students toward disabled individuals, *Physical Educator, 48* (3), p. 142-146.
- Çolak, M. Ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29* (1), 191-211.
- Çöllü, E. F.& Öztürk, Y. E. (2006). Örgütlerde İnançlar-Tutumlar Tutumların Ölçüm Yöntemleri Ve Uygulama Örnekleri Bu Yöntemlerin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 9*(1-2), 373-404.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal kimlik kuramı, temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları, 1*(1): 123-144.
- Deniz, M., Yorgancı, Z., & Özyeşil, Z. (2009). Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İlköğretim Online (elektronik), 8*(3), 694-708.
- Diken, İ. H. (2008). Otistik bozukluğu olan öğrenciler. Özel Eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde, 409-447.
- Dipboye, R. L.,& Colella, A. (Eds.). (2013). Discrimination at work: The psychological and organizational bases. Psychology Press.
- Doğangün, B. (2008). Özel eğitim gerektiren psikiyatrik durumlar. *Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62*, 157-174.
- Downs, P.,& Williams, T. (1994). Student attitudes toward integration of people with disabilities in activity settings: A European comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly, 11*(1), 32-43.
- Dunn, M. E., Burbine, T., Bowers, C. A., & Tantleff-Dunn, S. (2001). Moderators of stress in parents of children with autism. *Community mental health journal, 37*(1), 39-52.
- Dursun, M., Güler, B. & Mutlu Bozkurt, T. (2019). Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklere Katılımına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 3, s. 202- 209.*
- Dümenci, S. B., Gürsoy, F., & Nerimal, A. R. A. L. (2017). Türkiye’de Okul Öncesi Dönemdeki Üstün Potansiyalli ve Üstün Zekâlı Olan Çocukların Eğitimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(5), 2469-2480.
- Dünya Sağlık Örgütü.(2011). Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti, s .9.15.
- EDP. (2020). Engelliler Destek Programı Özürlülük, Sakatlık ve Engellilik Nedir.

- Erkuş, A., Sanlı, N., Bağlı, M. T. Ve Güven, K. (2000). Öğretmenliğe ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 25 (116), 27-32.
- Ertürk, R. (2016). Öğretmenlerin iş motivasyonları. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 1-15.
- Eserpek, A. (1978) Eğitim ve Toplumsal Değişme. Ankara Üniv. Eğitim Fak. Dergisi. 10, 1-4: 12-125.
- Firoz, H. (2016). "Attitude Towards Disabled People". *International Journal of Innovative Research And Development*, 5(5): 41-55.
- Fishbein, M., Jaccard, J., Davidson, A. R., Ajzen, I., & Loken, B. (1980). Predicting and understanding family planning behaviors. In Understanding attitudes and predicting social behavior. Prentice Hall.
- Folsom-Meek, S. L., Nearing, R. J., Groteluschen, W., & Krampf, H. (1999). Effects of academic major, gender, and hands-on experience on attitudes of preservice professionals. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16(4), 389-402.
- Genç, H. (2015). Zihinsel engelli çocuklara sahip anne ve babaların yaşam doyumlarının ve aleksitimik düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Gillberg, C. (1991). Outcome in autism and autistic-like conditions. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 30(3), 375-382.
- Guillem, P., Cans, C., Robert-Gnansia, E., Aymé, S., & Jouk, P. S. (2008). Rare diseases in disabled children: an epidemiological survey. *Archives of disease in childhood*, 93(2), 115-118.
- Gülünay, Y. İ., Kayışoğlu, N., & İlhan, L. (2019). Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi 1. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 626-639.
- Güven, N. (1986). Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, Ed. Ş BİLİR, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.
- Hatipoğlu Özcan, G. & Özer, D. (2018). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, *Journal of Health and Sport Sciences (JHSS)*, Vol.1, No.1-2-3.
- Hibbard, R.A. & Desch, L.W. (2007). Maltreatment of Children With Disabilities. *Pediatrics*, 119 (5), 1018-1025.
- Hodge, S. R., Tannehill, D., & Kluge, M. A. (2003). Exploring the meaning of practicum experiences for PETE students. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 20(4), 381-399.

- Hodge, S. R., & Jansma, P. (1999). Effects of Contact Time and Location of Practicum Experiences on Attitudes of Physical Education Majors. Adapted Physical Activity Quarterly, 16(1), 48-63. Doi:10.1123/apaq.16.1.48.
- Horner-Johnson, W., Keys, C., Henry, D., Yamaki, K. O. I. F., Oi, F., Watanabe, K., & Fugjimura, I. (2002). Attitudes of Japanese students toward people with intellectual disability. Journal of Intellectual Disability Research, 46(5), 365-378.
- Islam, M. R., & Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived out-group variability, and out-group attitude: An integrative model. Personality and Social Psychology Bulletin, 19(6), 700-710.
- İlhan, E., & Kabak, S. (2020). Farklı Branşlardaki Öğretmenlerin Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Farkındalık Ve Tutum Düzeyleri.
- İnceoğlu, M. (2010). Tutum algı iletişim. Beykent Üniversitesi Yayınevi, Ankara, Retrieved from, <http://dergipark.gov.tr/milliegitim/issue/36167/406566>.
- Jackman, M. R., & Crane, M. (1986). "Some of my best friends are Black": Interracial friendship and Whites' racial attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 50(4), 459-486.
- Jeffries, V., & Ransford, H. E. (1969). Interracial social contact and middle-Class White Reaction to the Watts riot. *Social Problems*, 16(3), 312-324.
- Jerlinder, K., Danermark, B., Gill, P. (2009). Swedish primary-School Teachers' Attitudes to inclusion – The Case Of PE And pupils with physical disabilities. *European Journal Of Special Needs Education*, 25:1, 45-57.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan Ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim.
- Karaca, P., Başgöl, Ş., Cangöl, E., Aslan, E., Cangöl, S. (2016). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan personelin engelli bireylerin cinsel eğitimi konusunda görüşleri*, Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi ISSN: 2146-9601 e-ISSN: 2147-2238.
- Karacan, A. (2012). *Özel eğitim kurumlarındaki eğitilebilir ve öğretilebilir bireylerle çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin incelenmesi: İstanbul ili Anadolu yakası örneği* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kardaş, N. T., Kardaş, S. B., & Sadık, R. (2017). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 34-43.

- Kırımoğlu, H., Yılmaz, A., Soyer, F., Beyleroğlu, M. ve İlhan, E. L. (2016). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: beden eğitimi öğretmen adayları üzerine bir araştırma. *Niğe Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 80-88.
- Kızıloluk, H. (2002). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar: Öğretmenlik Mesleğine Giriş, 2.Baskı. Ankara, Mikro Yayınları.
- Koca, C. (2010). Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu. *Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul*, 4.
- Korkmaz, G.,& Sadık, F. (2011). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Tutumlarının Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Journal Of The Cukurova University Institute Of Social Sciences*, 20(1).
- Korkmaz, Z. (2003). Türkiye türkçesi grameri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkut, A. (2020). *Antrenörlerin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).h, 57(11), 1001-1013. doi: 10.1111/j.1365-2788.2012.01596.x.
- Kozub, F. M.,& Porretta, D. L. (1998). Interscholastic coaches' attitudes toward integration of adolescents with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 15(4), 328-344.
- Kulaksızoğlu, A. (2003). Farklı Gelişen Çocuklar. Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Küçükahmet, L. (1976). *Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları*, Konya: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları: s. 55.
- Küçükahmet, L. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. (4. Basım), Nobel Yayınları, Ankara.
- Mahmut, A. C. A. K. & Nariñç, Ç. (2020). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Malatya İl Örneği). *Germenica Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-27.
- Mahmut, A. C. A. K., & NARİNÇ, Ç. (2020). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Malatya İl Örneği). *GERMENİCA Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-27.
- Mamatoğlu, N.,& Tasa, H. (2018). Engelliye Yönelik Ayrımcılık ve İşyerinde Engelli. *Türkiye Klinikleri Dergiler Psikoloji*, 3(1), 1-1.
- Marchesi, A., Martín, E., Echeita, G., & Pérez, E. M. (2005). Assessment of special educational needs integration by the educational community in Spain. *European Journal of Special Needs Education*, 20(4), 357-374.

- Mastropieri, M. A., & Scruggs, T. E. (2017). *The inclusive classroom: Strategies for effective differentiated instruction*. Pearson. (Çeviri Editörleri: Mustafa Şahin, Taner Altun). Ankara: Nobel yayınları.
- Mauser, A. J. (1981). Programming strategies for pupils with disabilities who are gifted. *Rehabilitation Literature*, 42, 270-75.
- MEB. (2005). *Üstün yetenekli çocukların eğitimi raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2007). *Çocuk Gelişimi, Üstün Zekâlı ve Yetenekli Bireyler*. MEB Yayınları, Ankara.
- MEB. (2009). *Çocuk Gelişimi Eğitimi, Üstün Zekâ ve Özel Yetenekli Çocuklar*. MEB Yayınları, Ankara.
- MEB. (2014). *Çocuk Gelişimi Eğitimi, Öğrenme Güçlüğü*. MEB Yayınları, Ankara.
- MEB. (2015). *Çocuk Gelişimi Eğitimi, Zihinsel Engelliler*. MEB Yayınları, Ankara.
- MEB. (2019). 2009-2010 Yılı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kurum ve Öğrenci Sayıları. http://orgm.meb.gov.tr/Istatistikler/2009-2010GENEL_SONUC.pdf [Erişim Tarihi: 20.04.2021]
- Meegan, S., & MacPhail, A. (2006). Irish physical educators' attitude toward teaching students with special educational needs. *European Physical Education Review*, 12(1), 75-97.
- Meyen, E. L., & Lehr, D. H. (1996). *Exceptional children in today's schools*. Love publishing company.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Aile ve Tüketici Hizmetleri Raporu 762SHD026 Engelli Bireyler*, Ankara, s.145-187.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *Çocuk Gelişimi ve Zihinsel Engelliler*. s,18.
- Nartgün, Z. (2002). Aynı tutumu ölçmeye yönelik likert tipi ölçek ile metrik ölçeğin madde ve ölçek özelliklerinin klasik test kuramı ve örtük özellikler kuramına göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Nazan, Ü. N. A. L. & Baran, G. (2012). Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Zihinsel Engelli Kardeşlerine Yönelik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 807-826.
- NDA National Disability Authority. (2007). *Public attitudes to disability in Ireland: Report of Findings February 2007*. Dublin: NDA
- Obrusnikova, I. (2008). Physical educators' beliefs about teaching children with disabilities. *Perceptual and motor skills*, 106(2), 637-644.

- Oktay, A. Öğretmenlik mesleği ve öğretmenin nitelikleri. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 1991, 3. baskı, s. 187-193.
- Orhan, S. (2004). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik ve Psiko – Sosyal Özelliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Özbeý, H., Ratschek, M., & Höllwarth, M. (2005). Cervicomediastinal thymic cyst: report of a case. *Surgery today*, 35(12), 1070-1072.
- Özdemir, H. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi.
- Özdoğan, B. (2000). Çocuk ve oyun: Çocuğa oyunla yardım (5. Baskı). *Ankara: Anı Yayıncılık*.
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.(1997).(573/KHK,: Md.4).
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018, 7 Temmuz)
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2006). (R.G. 26184 / Md.5).
- Özer, D., Nalbant, S., Ağlamış, E., Baran, F., Kaya-Samut, P., Aktop, A., Hutzler, Y. (2013). Physical education teachers' attitudes towards children with intellectual disability: the impact of time in service, gender, and previous acquaintance, *Journal Of Intellectual Disability Research*, 57 (2), 1001-1013.
- Özkan, R. (2004). Öğretmen yeterlikleri üzerine bazı düşünceler. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5(58), 46-50.
- Özkaya, B. T. (2013). Yaygın Gelişimsel Bozukluklardan Otizm Spektrum Bozukluğuna Geçiş: DSM-V'de Karşımıza Çıkacak Değişiklikler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 127-139.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (1992). Özel Eğitime Giriş, Karatepe Yayınları.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1988) Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş. Karatepe Yayınları, Ankara.
- Öztürk, H.,& Abakay, U. (2014). Research Of Attitudes Of The Students Studying İn Schools Of Physical Education And Sport Toward Disabled Kids. *Türk Spor Ve Egzersiz Dergisi*, 16(3), 66-68.
- Özyürek, M. (1978). Fiziksel Engellere İlişkin Bir Tartışma Canlı, Ses Ve Basılı Sunumların Türkiye'de Engellilere Karşı Tutum Değişikliği Üzerine Etkileri.
- Özyürek, M. (2006). Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual review of psychology*, 49(1), 65-85.
- Polat, S. Y. (2007). *Eğitim Politikalarının Sosyal Adalet Açısından Sonuçları Konusunda Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri* (Doctoral Dissertation, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması Ve Ekonomisi Bilim Dalı (Eğitim Yönetimi Ve Teftişi Programı)).
- Rizzo, T. L. (1985). Attributes related to teachers' attitudes. Perceptual and motor skills, 60(3), 739-742.
- Rizzo, T. L., & Vispoel, W. P. (1991). Physical Educators' Attributes and Attitudes Toward Teaching Students With Handicaps. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 8(1).
- Rizzo, T. L., & Wright, R. G. (1988). Physical educators' attitudes toward teaching students with handicaps. *Mental Retardation*, 26(5), 307.
- Rowe, J. & Stutts, R. M. (1987). Effects of practicum type, experience, and gender on attitudes of undergraduate physical education majors toward disabled persons, *Adapted Physical Activity Quarterly*, 4, p. 268-277.
- Saçan, S., & Gürkan, A. (2016). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Çocukların Aileleri ve Güncel Hizmet Modelleri. *Eğitimi Kongresi*, 55.
- Sakallı, N. (2001). Sosyal etkiler kim kimi nasıl etkiler.
- Sarı, H. & Bozgeyikli, H. (2003). Öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: karşılaştırmalı bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 183-204.
- Sarı, H. Y., Bektaş, M., & Altıparmak, S. (2010). Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27(2), 80-83.
- Schmidt-Gotz, E., Doll-Tepper, G., & Lienert, C. (1994). Attitudes of university students and teachers towards integrating students with disabilities in regular physical education classes. *Physical Education Review*, 17(1), 45-57.
- Sharma, U., Forlin, C., & Loreman, T. (2008). Impact of training on pre-service teachers' attitudes and concerns about inclusive education and sentiments about persons with disabilities. *Disability & society*, 23(7), 773-785.
- Sherif, M. (1966). *Group conflict and cooperation*, London: Routledge.
- Silah, M. (2000). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Slininger, D., Sherrill, C., & Jankowski, C. M. (2000). Children's attitudes toward peers with severe disabilities: Revisiting contact theory. *Adapted physical activity quarterly*, 17(2), 176-196.

- Sönmez, A. (2012). Çağdaş Sosyoloji Teorileri içinde, AlainTouraine, *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları*, Eskişehir.
- Stewart, C. C. (1990). Effects of practicum types in preservice adapted physical education curriculum on attitudes toward disable populations, *Journal of Teaching in Physical Education*, 10, p. 76-83.
- Sural, V., İlhan, E. L., & Esentürk, O. K. (2018). Özel Sporcularla Çalışan Antrenörlerin İş Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 126-137.
- Şahin, F.,& Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.
- Şahin, H.,& Bekir, H. (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 767-779.
- Şahin, Y. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar: Teorik Bir Giriş. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1).
- Şenel, H. G. (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(01).
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı .(2006). Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, T. M. E. (2001). Özel eğitim rehberlik ve danışma hizmetleri genel müdürlüğü, ilköğretim okulu orta düzeyde öğrenme yetersizliği olan çocuklar eğitim programı.
- Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific american*, 223(5), 96-103.
- Taliaferro, A. R. Hammond, L.& Wyant, K. (2015). Preservice Physical Educators' Self-efficacy Beliefs Toward Inclusion: The Impact of Coursework and Practicum. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 32(1), 49-67. Doi:10,1123/apaq.2013-0112.
- Tantam, D. (1988). Asperger's syndrome. *Journal of child psychology and psychiatry*, 29(3), 245-255.
- Taşcı, F. (2019). Engelli ve engelli olmayan öğrencilerin bütünleşmesinde okul yönetiminin tutumlarının değerlendirilmesi (Master'sthesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Tatar, Y. (1995). İşitme Özürlülerde Spor ve Ruhi Faydaları. Doktora Tezi, İstanbul.

- Tavil, Y.,& Özyürek, M. (2009). Gerçekçi Bilgilendirme Ve Etkileşimde Bulunmanın Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Engelli Kişilere Yönelik Tutumlarının Değişmesine Etkisi.
- Temizyürek, F. (2008). Türkçe Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 663-692.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2020). Engelli Nedir? <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim Tarihi, 07.06.2021).
- Ülgen, G. (1995). Eğitim psikolojisi: Birey ve öğrenme. *Ankara: Bilim Yayınları*, 35.
- Ünal, V.,& Yıldız, M. (2017). Üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi: Sivas örneği”*International Journal of Social Science Number: 57*.
- Van Westervelt, D., & McKinney, J. D. (1980). Effects of a film on nonhandicapped children's attitudes toward handicapped children.
- Voss, D. K. (2000). *National stereotypes about Germans in American travel writings, 1815--1914* (Doctoral dissertation).
- Wetstein-Kroft, S. B.,& Vargo, J. W. (1984). Children's attitudes towards disability: A review and analysis of the literature. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 7(3), 181-195.
- Wilder, D. A.& Thompson, J. E. (1980). Intergroup Contact With Independent Manipulations On In-Group And Out-Group Interaction. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 38(4), 589.
- Wing, G. M. (1991). A primer on integral equations of the first kind: the problem of deconvolution and unfolding. Society for Industrial and Applied Mathematics.
- Yavaş, M., & İlhan, A. (1997). Beden eğitimi ve sporda özel öğretim yöntemleri. Bursa: Melisa Matbaacılık, 2.
- Yavaş, M.,& İlhan, A. (1997). *Beden Eğitimi Ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri*. Bursa: Melisa Matbaacılık, 2.
- Yesilyaprak, B. (2003). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelisimsel Yaklasim*. Ankara: Nobel Yayın Dagitim.
- Yıldırım Gürkan, D. İ. L. E. K., Başar Kara, B. E. T. Ü. L., Kitiş, Y., & Dülger, H. (2020). *Sağlık Alanında Önlisans Düzeyinde Eğitim Gören Veengellilerle Çalışan Öğrencilerin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi*.

- Yılmaz, A. Kırımoğlu, H. Arslanboğa, T. &, Arslanboğa R. (2019). Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Çalışanlarının Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutum Düzeyinin İncelenmesi (Bingöl İl Örneği). *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 360-372.
- YÖK. (2010). Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. Ankara.
- Yuker, H. E., Block, J. R., & Young, J. H. (1970). The Measurement of Attitudes Toward Disabled Persons. *New York. Human Resources Center*.
- Zağlı, Ü. (2010). *Sakarya ilinde görev yapan okul öncesi öğretmenlerin zihinsel engelli çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin tutumlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış). Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Çocuk Gelişimi Bölümü /Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Zengin, S. (2019). Determination of Attitude Levels of Teachers Working in School for Disabled Students toward the Sportive Activities of Mentally Disabled Individuals (Mus Province Example). *International Education Studies*, 12(10), 22-26.

EKLER

Ek.1 Kişisel bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz nedir?

- 1-Erkek
- 2-Kadın

2. Yaşınız Nedir?

- 1.18-20
- 2.21.23
- 3.24-26
- 4.27-29
- 5.30 ve üzeri

3. Maddi durumunuzu Tanımlar mısınız?

1. Kötü
2. Orta
3. İyi
4. Çok iyi

4. Hangi Bölümden mezunsunuz?

- 1.Okul Öncesi Öğretmenliği
- 2.Özel Eğitim Öğretmenliği
- 3.Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi
- 4.Psikoloji
- 5.Zihinsel Engelliler Öğretmenliği
- 6.Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon
- 7.Dil Ve Konuşma Terapistliği
- 8.Beden Eğitimi Öğretmenliği

5. Çalışmış olduğunuz kurumda hangi alanda hizmet vermektedirsiniz.

- 1.Okul öncesi öğretmenliği
- 2.Özel eğitim öğretmeni
- 3.Psikoloji
- 4.Fizik tedavi ve Rehabilitasyon
- 5.Hareket Eğitim Uzmanı
- 6.Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi
- 7.Dil ve konuşma Terapisi
- 8.Zihinsel Engelliler Öğretmenliği

6. Eğitim durumunuz?

1. Ön Lisans
2. Lisans
3. Yüksek Lisans
4. Doktora

7. Kaç yıllık iş tecrübeniz var?

- 1.1 yıl
- 2.2 yıl
- 3.3 yıl
4. 4 yıl ve üzeri

8.Ailenizde engelli birey var mı?

- 1.Evet
- 2.Hayır

Ek.2Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ)

Bu çalışmada sizlere yöneltilen sorulara vereceğiniz cevaplarla “özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engelli bireylere karşı tutumu ” konusunda yüksek lisans tez çalışması yapılacaktır. Cevaplarınız sadece bu araştırma için kullanılacaktır. Vereceğiniz samimi ve ciddi cevaplar araştırmanın güvenilirliği açısından önemlidir. Zaman ayırdığınız ve verdiğiniz içten cevaplar için teşekkür ederiz.		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Biraz Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
		1	2	3	4	5	6
1	Özürlü çocukların anne babaları, özürlü olmayan çocukların anne babalarından daha az katı olmalıdır.						
2	Bedensel özürlü kişiler, özürlü olmayanlar kadar zekidir.						
3	Özürlü kişilerle genellikle diğer kişilerden daha kolay geçinilir.						
4	Özürlü kişilerin çoğu kendileri için üzülürler.						
5	Özürlü kişiler de diğer insanlar gibidir.						
6	Özürlü çocuklar için özel okullar olmamalıdır.						
7	Özürlü insanların özel topluluklarda yaşamaları ve çalışmaları onlar için daha iyi olurdu.						
8	Özürlü kişilerin bakımını devlet üstlenmelidir.						
9	Özürlü kişilerin çoğu büyük ölçüde endişe duyar.						
10	Özürlü kişilerin, özürlü olmayan kişilerle aynı standartlara ulaşmaları beklenmemelidir.						
11	Özürlü bireyler, özürlü olmayanlar kadar mutludur.						
12	Ağır derecede özürlü olanlarla geçinmek, hafif derecede özürlü olanlarla geçinmekten daha güç değildir.						
13	Özürlü kişilerin normal yaşam sürdürmesi, hemen hemen olanaksızdır.						
14	Özürlü kişilerden çok şey beklememek gerekir.						
15	Özürlü kişiler çoğunlukla kendi kendilerine kalmak isterler.						
16	Özürlü kişiler, özürlü olmayanlardan daha çabuk kırılırlar.						
17	Özürlü kişilerin normal bir sosyal yaşamları olamaz.						
18	Özürlü kişilerin çoğu, diğer insanlar kadar yeterli olmadıklarını düşünürler.						
19	Özürlü kişilerle birlikte olduğunda söylediklerimize dikkat etmeliyiz.						
20	Özürlü kişiler çoğunlukla durumlarından hoşnut olmadıkları için mızızdırlar.						

Ek 3. Etik Kurul Onay Raporu

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ: 22.07.2021
TOPLANTI SAYISI: 2021-25

KARAR NO: 2021-25-07: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uretke ve Antrenman Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı 191002102 numaralı Sevda DOĞAN ÖZDEMİR' in "Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Eğitmcilerin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: (İstanbul, Beylikdüzü Örneği)" konulu çalışması hakkında yapılacak anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığının tespit etmek üzere, Etik Kurulumuzun 03.02.2021 tarih ve 2021-63 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini Sivas'ta tamamladı. 2008 yılında başladığı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Antrenörlük Eğitimi bölümünden 2012 yılında mezun oldu. 2018 yılında İstanbul Gelişim Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Antrenörlük Eğitimi Ana bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı.2020 yılı içerisinde İstanbul Üniversitesi Pedagojik Formasyon eğitimini tamamladı.2013 yılından bu yana özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ile çalışmaya devam etmektedir.

